

Onsdagen den 2 februari

Kl. 19.30

Onsdagen den

2 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

Förhandlingarna leddes till en början av herr tredje vice talmannen.

§ 1 Allmänpolitisk debatt (forts.)

Herr förste vice talmannen BENGTSO (c):

Herr talman! Denna debatt, såväl som andra större debatter här i riksdagen, kommer givetvis att förlöpa så, att oppositionen gör sig all möda att förklara hur fel regeringen handlat och hur fel den planerat, medan regeringen som vanligt söker bevisa att den har haft rätt i nästan allting. Men även om man efter klassiskt mönster skulle fråga vad som är sanning så finns det ingen som kan svara direkt på detta eftersom politiska skeenden går ganska långsamt. Det blir utvecklingen och i viss mån väljarna som ger svaret. Alltför många faktorer spelar in för att man skall kunna analysera ett händelseförlopp. I politiska sammanhang tar det också lång tid innan resultatet av ett beslut kan klarläggas.

För tio år sedan lämnade centerpartiet in en motion om miljöpolitiken. Den bekämpades intensivt av socialdemokratin och den avslogs, men i år, tio år senare, är alla partier inklusive det socialdemokratiska eniga om miljöpolitikens oerhörda betydelse. Inte minst det socialdemokratiska partiets ledare, statsministern, har nu understrukt hur viktigt det är med miljöpolitik. Det har varit på samma sätt, för att nämna ett annat exempel, inom lokaliseringpolitiken: först motstånd från regeringspartiet och sedan en någorlunda helhjärtad uppslutning kring centeridéerna på detta område. Jag skall inte ta flera exempel på viktiga politiska frågor där utvecklingen klart visat vem som hade rätt.

Det bör ges ett erkännande också åt socialdemokratin. Den har ägnat om inte helhjärtat så dock avsevärt intresse åt fördelningspolitiken. När jag inte helt vill erkänna socialdemokraternas ansträngningar på detta område är det därför att man t. ex. i fråga om pensioner, arbetslöshetsförsäkringar o. d. inte strävat efter större jämlikhet.

Vad vi framför allt saknat hos regeringspartiet är konstruktiva och produktionsfrämjande förslag för näringslivet. Det finns kanske, i synnerhet hos yngre socialdemokrater, en del reminiscenser från den gamla socialistiska tiden, vars väg i Sverige kantas av misslyckade företag såsom Kvarntorp, Durox, Kalmar verkstad, statens skogar m. m. Man trodde väl att det var kommunisterna, som ju är 50 år efter sin tid, som var ensamma om att fortfarande tro på den mossiga socialismen, men det är förvånande att man finner att en del yngre socialdemokrater och även statsministern tror på sådana ting.

När statsministern tar upp socialismen säger han att det är en väg till frihet och talar om en hel rad av humanitära åtgärder, som andra partier

delvis tagit initiativ till eller som genomförts i enighet. Däremot talar han inte om det signifikativa för socialismen, dvs. statsägandet, maktkoncentrationen och de centrala besluten. Det var det som var den egentliga idén i socialismen och inte de humanitära besluten, som statsministern tog upp i dag. Jag skall emellertid inte ta upp tiden med att tala om gamla förlegade ideologier som världen runt visat sin oduglighet. I Amerika brukar man ibland se skyltar med texten "Antikviteter, gamla och nya", och jag förmodar att kommunisterna kommer att fortsätta att damma av sina gamla argument och presentera både gamla och nya antikviteter i fråga om socialismen.

En av de saker som debatterats i dag och en av de mest oroande och näraliggande faktorerna för att man skall kunna skapa ett produktionskraftigt näringsliv är givetvis våra relationer till EEC-länderna. Med varje ny medlem i EEC som befinner sig inom Sveriges intressesfär blir det alltmer betydelsefullt att vi kan ha största möjliga handelsutbyte och vetenskapliga utbyte med EEC-länderna. Centern har aldrig förordat något medlemskap för vårt land i EEC. Vi vill bevara neutraliteten, och vi anser inte den är förenlig med medlemskap, men detta hindrar inte att vi måste sträva efter så nära och varaktigt samarbete med EEC som möjligt. Om detta kan ske i form av ett frihandelsavtal, en tullunion eller på annat sätt är inte det mest betydelsefulla, utan det är innehållet i ett sådant avtal. Vi vet ännu inte vad det kommer att bli, men att vi måste sträva efter ett utvidgat samarbete på de ekonomiska och vetenskapliga fälten torde vara helt klart. EEC i sin slutliga utformning kommer att bli föremål för 73 procent av den svenska handeln, och det är självfallet att om vi skall mötas av tullmurar, restriktioner och över huvud taget obenägenhet att driva handel och vetenskapligt utbyte med oss, så kommer det att resultera i sänkt levnadsstandard i vårt land. EEC blir nu det största handelsblocket i världen, representerande 41 procent av världens export och import. USA:s andel av världshandeln är 15 procent och Sovjetunionens 4 procent. Inom EEC kommer att finnas 260 miljoner invånare, medan det i Sovjetunionen finns 245 miljoner och i USA 205 miljoner. Värdet av alla varor och tjänster som produceras och presteras blir 637 miljarder dollar. Man må ha vilka sympatier och antipatier mot länder inom EEC-blocket som helst, men vi kommer inte ifrån att Sverige är i största behov av att föra en livlig handel och ett livligt vetenskapligt utbyte med dessa länder. Det betyder ingalunda att vårt land skall acceptera vilka villkor som helst, men det är oerhört betydelsefullt att vi kan få ett nära och varaktigt samarbete med EEC-länderna. Förutsättningen – det har jag sagt tidigare och understryker igen – för varje form av EEC-samarbete är att vi kan föra en fast neutralitetspolitik. Det är givetvis också önskvärt att vi kan behålla vårt samarbete med Norge och Danmark, sedan de blivit medlemmar av EEC.

Det finns tre sektorer som kan tänkas som alternativ till EEC-handeln, men det ger inga förhoppningar om ett större handelsutbyte. Med USA och Canada har vi en handel som sammanlagt rör sig om 8–9 procent av hela det svenska handelsutbytet. Jag tror att denna handel kan öka, i synnerhet med Canada, men den representerar dock en liten del jämfört med EEC-området. Den svenska handeln med hela Östeuropa represen-

terar inte mer än 5 procent, och eftersom flertalet av dessa länder har politiska system — kommunistiska — som inte kan hävda sig i världskonkurrensen är det inte mycket hopp om att få en större handel med dessa länder, även om vi önskar det. Det har varit en ökning i handeln med östblocket, och det önskar vi på allt sätt. Det är i varje fall inte min uppfattning att vi på något sätt skall hindra den handeln. Tyvärr har den inte gjort några större framsteg. Under de senaste tio åren har den ökat från 4 till 5 procent. Det är ju bra, men 5 procent är en ytterst liten del av den svenska handeln. Därför är det inte mycket till alternativ.

Vad slutligen gäller u-länderna så är handeln med dessa 10 procent, och det önskar vi på allt sätt öka. Tyvärr är det dock så, att handeln med dessa blir något ensidig genom att dessa länder mest har att sälja råvaror, sydfrukter o. d., medan vi förser dem med i många fall högutvecklade industriprodukter. Det är inte så lätt att utveckla den handeln heller.

Jag skall inte ytterligare beröra EEC-frågan nu dels därför att förhandlingarna inte är slutförda, dels därför att vi får en handels- och utrikespolitisk debatt den 23 mars, då vi kan debattera denna fråga ytterligare.

När det gäller att främja produktionen inom vårt eget land har regeringen lyckats ganska dåligt. Hur skall det bli möjligt att ge vårt folk en högre levnadsstandard, när bruttonationalprodukten förra året inte steg med mer än ungefär en halv procent? Jag är fullt medveten om att bruttonationalprodukten inte betyder allt — det är så många andra faktorer som spelar in — men eftersom regeringens politik inte lett till några större framsteg på andra områden så är det allvarligt när bruttonationalprodukten praktiskt taget står stilla. Det är självfallet att hela 1960-talets felplanerade politik får sina obehagliga konsekvenser för vårt folk. Ser man inte till att själva förutsättningen för vårt välstånd, dvs. produktionsresurserna, blir bättre så kan man heller inte hoppas mycket för framtiden. De svaga industriinvesteringarna under de senaste tio åren — vi har påtalat det många gånger — resulterar givetvis i sämre produktionsbetingelser. Nu har finansministern sökt förbättra situationen för sig själv genom att slå samman tre år och förklarar att under denna tid ökade industriinvesteringarna med 20 procent. Det var under en tid då finansministern hoppades på en ökning under ett enda år med 15 procent. Det är alltså inte något lysande resultat det heller. Att man sedan under hela 1960-talet inte lyckades få högre ökning än sammanlagt 15 procent talade finansministern inte om.

När finansplanen talar om en annan viktig sida, nämligen kreditmarknaden och det upplåningsbehov som beräknas uppstå på 3,3 miljarder, säger man att ett större upplåningsbehov för budgetåret 1972/73 skulle ställa stora krav på skärpning av kreditpolitiken och därmed skulle kunna leda till betydande svårigheter för finansieringen av t. ex. exportindustrins investeringar och bostadsbyggandet. Ja, det tycker jag är en klok tanke. Om staten tar i anspråk en stor del av lånemarknaden blir det givetvis mindre över till näringslivet. Under 1960-talet steg statsskulden från 21 miljarder 772 miljoner den 31 december 1959 till 32 miljarder 943 miljoner den 31 december 1969. Det är självfallet att detta stora ianspråktagande av kreditmarknaden från statens sida inkräktade mycket

starkt på näringslivets möjligheter att få krediter.

Det är mycket betydelsefullt att man skapar ett ekonomiskt klimat som inger förtroende. Finns det hos näringslivet en ständig oro för vad som kommer att hända, så hämmar detta investeringsbenägenheten. En del ovederhäftiga attacker mot näringslivet borde bemötas mera bestämt från regeringens sida. En ganska betungande uppgift, i synnerhet för de små och medelstora företagen, är den uppbördsuppgift som regeringen alltmer ålägger dem. Jag har alltid ansett att arbetaren är sin lön värd och att arbetarna givetvis tjänar in både ATP-avgifterna, löneskatten och sociala avgifter o. d. Teoretiskt kan man ju säga att arbetsgivaren kan betala både skatten, hyran och en massa andra utgifter när man ändå vet att det i realiteten är arbetarens pengar han betalar med. Fördelningen här är fiktiv – det tas ju ändå ur produktionen. Jag undrar om ett sådant system är så tillfredsställande för arbetaren och för arbetsgivaren. I synnerhet de små företagen har mycket arbete och besvär med den uppbörd som de åläggs att utföra.

Sedan har vi den envisa koncentrationen till vissa tätorter som kan bli mycket olämplig för småindustrin. I mitt eget län finns det enligt uppgifter 400 tomma lägenheter i Jönköpings stad, medan man i expanderande småindustribygder har väldiga svårigheter därför att man inte kan få bostäder till de människor som man skulle kunna sysselsätta inom sina industrier.

Som ett sista avsnitt i mitt tal vill jag säga några ord om en gren av vårt näringsliv som numera inte är så stor men som jag tycker bör beaktas. Det är det svenska jordbruket. Det är nu fem år sedan beslutet fattades om riktlinjerna för vårt jordbruk. Det väsentliga i detta beslut var givetvis hur stor produktionsvolymen skulle vara. I det fallet dikterade socialdemokraterna beslutet, och jag är inte säker på att man då riktigt insåg vad konsekvenserna skulle bli. I Jönköpings län, som var det värst utsatta, skulle 66 procent av brukningsdelarna försvinna. Även i ett sådant jordbrukslän som Malmöhus skulle 16 procent bort. Under de senaste 20 åren har antalet brukningsenheter minskat med mer än 50 000, och enligt lantbruksstyrelsens bedömningar kommer antalet under det närmaste decenniet att minska med 8 000–10 000 per år. Det är denna fortgående bortrationalisering som väcker farhågor hos många – inte minst hos städernas folk. Den totala mjölkproduktionen minskade t. ex. från 4,6 miljarder kg 1951 till 2,9 miljarder 1970. Detta kan vara anledning att tänka på efter debatten mellan herr Fälldin och herr Palme. Med en minskning med nästan ner till hälften av mjölmängden tror jag inte det är så klokt att behålla lika många mejerier som tidigare. Men det framgick väl av debatten att herr Fälldin har mera kunskap i sitt hiffinger än herr Palme har under sin nattmössa när det gäller jordbruket. Därför var inte den debatten av så stort värde. Vi fick upplysningar som var tämligen dåligt bestyrkta från statsministerns sida.

Inte minst oroas människorna för hur det svenska kulturlandskapet skall se ut när alla dessa brukningsdelar försvunnit. En arbetsgrupp inom naturvårdsverket har i sitt betänkande "Landskapsvård i odlingsbygder" klart dokumenterat det öppna jordbrukslandskapets betydelse som närmiljö till tätorterna, och man har också konstaterat att jordbruksdrift

är det billigaste och effektivaste medlet att behålla landskapet öppet och attraktivt.

Intresset för det svenska jordbruket har säkerligen starkt samband med frågan om den framtida miljöpolitiken som alla talar så varmt för nu. God miljö är inte endast en fråga om friskt vatten, ren luft och bullerfrihet, det är också en fråga om tillgång till natur som kan ge människan en eftersträvansvärd omgivning att vistas i. Vår strävan att få en högre levnadsstandard – det vill jag sluta med, herr talman -- i form av mera produkter och kortare arbetstid bör gå parallellt med arbetet för en god miljö. I det fallet spelar det svenska jordbruket en mycket stor roll.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! För några veckor sedan visades i TV 2 en italiensk film med titeln "Sverige – himmel eller helvete?" Närmast är den väl att betrakta som en nidsbild av vårt land och folk, även om åtskilligt i den kan sägas ha en reell bakgrund. I varje fall borde den ha gett varje svensk tittare en allvarlig tankeställare.

Sverige har inte heller tidigare haft något vidare gott renommé i utlandet i moraliskt avseende. Och denna film var väl avsedd att ge oss ytterligare en spark härvidlag. Signor Scattini och hans fotograf for hem till Italien och klippte ihop de svenska bilderna – mycket naket och åtskillig nyfascistisk propaganda.

Tråkigt nog ser det ut som om utrikesdepartementet genom sin presschefs rekommendationsbrev gett fritt fram för hela denna inspelning. "Vi blev lurade, fast vi får tåla kritiken", säger man från UD. Det skulle onekligen vara av intresse att få höra utrikesminister Wickman kommentera ett sådant uttalande!

Inköpschefen på TV 2 säger helt framt: "Det är en vidrig film." Nu fick vi i alla fall än en gång se, hur Sverigereklam i utlandet i sämsta fall kan se ut.

Bortsett från filmen – hur förljugen och vilseledande den än kan vara – har dagens Sverige fått ytterligare belysning, inte minst över det moraliska området. Och frågorna inställer sig: Vart bär det hän? Hur långt skall lössläppheten få gå?

Många gånger och från olika håll har vi i riksdagen understrukt det stora ansvar som massmedia – enkannerligen radio och TV – har i dessa avseenden. Vad skall inträffa för att de ledande inom massmediaområdet skall inse detta? Eller är man där helt immun mot protester och namnlistor?

"Ställ in TV:n i garderoben!" manar en aktionsgrupp. När t. o. m. barnprogrammen vimlar av svordomar och fula ord, då tycker många att det har gått för långt. Samtidigt vägrar kanalcheferna att sända t. ex. kristet betonade barnprogram, vilket begärts från många håll.

Man kan nog säga att vi under det senaste decenniet upplevt ett jordskred i fråga om vad som är lämpligt att framställas offentligt i massmedia och på diverse showscener. Det är fritt fram för svordomar, sex och vulgära inslag i vårt s. k. offentliga kulturliv. Och man undrar hur långt lössläppheten skall gå. När skall den andliga miljön i vårt offentliga liv ses över och förbättras, så som nu – så berättigt – sker med miljön i

naturen och runt omkring oss?

Våra makthavare har vid flera tillfällen efter ungdomsdemonstrationer med ockupation av mer eller mindre offentliga byggnader, användande av våld etc. tagit emot representanter för demonstranterna och med positivt intresse lyssnat till deras önskemål. Det kan säkert många gånger vara rätt väg. Men borde man inte i jämlikhetens intresse också lyssna till de ofta långt flera och större fast mindre högljudda och mindre obstinata grupper som låter sin mening komma till synes i nyss berörda frågor? Jag kan som ett enda exempel nämna namninsamlingen för några år sedan till förmån för ökad kristendomsundervisning i skolan. Den samlade mer än två miljoner vuxna svenskers namnunderskrifter.

I dagens läge bekymrar oss alldeles särskilt ungdomsbrottsligheten och alkohol- och narkotikamissbruket bland ungdom. I en doktorsavhandling vid Stockholms universitet redovisades nyligen att 96 procent av pojkarna i en årskurs 9 i Örebro hade begått lagbrott. Avhandlingen konstaterar att de pojkar som haft svårast att bättra sig hade erfarenheter från hemmet och skolan som gjorde att de kände sig utstötta och främmande i samhället.

I en veckotidning berättades nyligen, som bevis för att brott bland ungdom i välfärdssamhällets Sverige blir allt vanligare och brottslingarna allt yngre, att en nioårig flicka i ett ligistgång i en Stockholmsförort länge stulit sitt och gängets dagliga cigarrettpaket i ett varuhus.

Vid en undersökning som skolöverstyrelsen nyligen företog i en storstadsregion visade det sig att var tredje pojke och var fjärde flicka i årskurs 9 hade använt narkotika. 10 procent av pojkarna i samma årskurs uppgav att de fortfarande använde narkotika. För flickorna var siffran 7 procent.

Av 7 000 tillfrågade elever i årskurserna 6–9 över hela landet säger i SÖ:s undersökning 2 procent att de använder narkotika. Naturligtvis måste dessa liksom andra siffror tolkas försiktigt. Men brottstendensen och bruket av droger och alkohol i en stor del av ungdomslägren kan tyvärr inte bortförklaras.

Lärare och skolmyndigheter, inte bara i storstäderna utan också i mindre och medelstora städer och kommuner, beklagar sig över skolläda, skolk, småsnatterier och aggressivitet bland eleverna. Men hemmen då? Ja, i många fall står föräldrarna maktlösa och ber skolan om hjälp. Hemmens minskade auktoritet har givetvis haft stora verkningar. Är skolan på väg att mista sin auktoritet, då står också mycket stora värden på spel. Än en gång måste här strykas under massmedias stora ansvar. Producenter och programledare måste besinna den påverkan som går direkt in i hemmen. Det duger inte att bara tala om avstängningsknappen, vars konstruktion så få tycks förstå sig på.

Även om ungdomars ökade missbruk av alkohol – i flesta fall mellanöl – och knark inte ensamt kan ges skulden till skolskolk och kriminalitet, så har det säkert en stor del av skulden.

Det ligger mycket av sanning i den ledare i Dagens Nyheter om ungdomarna och drogerna som häromdagen slog fast följande: "Den egentliga moraliska frågan är – – – om och i så fall vilka inskränkningar i sin egen alkoholfrihet – – – som de vuxna vill acceptera – – –." Ja, de

vuxnas exempel och föredöme betyder säkerligen mycket för de unga. I ett föredrag om "Skola och folkrörelser i samverkan" som skolöverstyrelsens generaldirektör Jonas Orring nyligen höll sade han bl. a.:

"Vårt förhållande till alkohol och narkotika är också en fråga om den livsstil som växer fram i hem och folkrörelser. Vi måste lita till folkrörelsernas opinionsbildande förmåga — — —." Så långt Orring.

I åtskilliga motioner till årets riksdag — såväl partimotioner som enskilda — har understrukits inte minst de ideella och kristna folkrörelsernas omfattande verksamhet just bland ungdom. Dessa behöver ökade resurser för sin verksamhet, vilket också starkt framhållits i åtskilliga av motionerna. Jag hoppas att utskottsbehandlingen skall bejaka dessa äskanden.

Att dessa tankar, som här klätts i ord, bor hos stora grupper av vårt folk — inte minst bland "gräsrotterna" — i organisationer och församlingar, kyrkliga och icke kyrkliga, har jag fått bevis för i de många brev som nått mig, särskilt under senare år. De ansvarskännande i vårt land är verkligen oroad. Det gäller för oss i riksdagen att inte allenast lyssna till rörelsen, utan också att lyssna till det enkla folkets röst. Det är en uppfordran till oss att göra allt vad i vår förmåga står för att söka plocka bort stenarna från de ungas väg och genom vårt handlande, vårt exempel och våra beslut söka förbereda en ljusare framtid för vårt land och vårt folk.

I detta anförande instämde herr Westberg i Ljusdal (fp).

Herr WENNERFORS (m):

Herr talman! "Hyran i fara för tusentals barnfamiljer" är en av de stora rubrikerna på Dagens Nyheters första sida i dag. Vad skall vi göra om inte bostadstillägget kommer i tid till februarihyran, undrar de berörda barnfamiljerna oroligt. Detta kan bl. a. ses som ett uttryck för hur snäva marginalerna är för barnfamiljerna, hur beroende man är av hundralapparna och hur tung hyreskostnaden är i familjebudgeten.

Den bostadspolitiska debatten har inte varit särskilt livlig under de senare åren. Kanske beror det på att det är svårt för de inblandade att debattera, eftersom näringen är så utpräglad "statsgaranterad". Min kollega riksdagsledamoten Blenda Ljungberg använder ibland beteckningen "statsgaranterad näring", och det med all rätt.

Emellertid är det på tiden att bostadspolitiken blir föremål för en skärpt granskning och en livligare debatt, och ett av problemen är bostadskostnaderna. I en tidskriftsartikel påpekar sekreterare Göran Åstrand detta, och han säger bl. a.:

"Bostadskostnaderna har under 1960-talet i stort ökat med 100 procent och den kostnaden gäller nyproducerade hus av jämförbar storlek och standard. Hyreskostnadsläget mellan de nyproducerade husen och i det gamla lägenhetsbeståndet är en källa till irritation och en av dessa orimliga konsekvenser av regeringens bostadspolitik som måste påtalas och kritiseras."

Artikelförfattaren har så rätt. Hyresregleringen håller tillbaka hyreskostnaderna för de gamla lägenheterna i de stora kommunernas centrala

och attraktiva delar, under det att bristen på konkurrens i byggleDET pressar kostnaderna i höjden för de nyproducerade.

Genom den hårda styrningen av bostadspolitiken har vi fått ett invecklat system av öppna och dolda subventioner som gör det ytterst svårt att klara ut hur mycket av den faktiska kostnaden som hyresgästen betalar. Jag upprepar vad jag framhöll i förra årets bostadsdebatt i kammaren: I den konsumentpolitiska debatten krävs varudeklarationer. Det görs noggranna och ingående prisundersökningar. Varför görs inte det inom bostadssektorn?

Subventioneringen är verkligen omfattande. Vet folk om att stat och kommun direktsubventionerar hyrorna med över 2 miljarder kronor på ett år? Pensionärernas bostadsbidrag kostar omkring 1 100 miljoner kronor och betalas helt av kommunerna. Jag kanske bör säga att jag självfallet inget har emot att man stöder pensionärerna på detta sätt – det är inte den sidan av saken jag vill peka på. Nej, det är bostadskostnadsproblematiken jag vill belysa. Vidare har vi direktsubventioneringen av bostadstilläggen till barnfamiljerna. Denna subventionering uppgår till nära 1 000 miljoner kronor, varav staten står för drygt 800 miljoner kronor. Hela summan blir således drygt 2 miljarder kronor under 1972.

Kostnaderna i nyproduktionen fortsätter att öka. Vi vet att allt fler människor måste söka kompletterande socialhjälp för att klara bostadskostnaderna. Det är nästan så att man ställer frågan: Är det avsiktligt? Herr Palme sade tidigare i dag: "För oss är socialismen en frihetsrörelse." Tror herr Palme att alla de människor som måste lita till bidrag eller traska i väg till sociala byrån för att få hjälp till de högre hyrorna upplever detta som delaktighet i en frihetsrörelse? Jag är övertygad om att de flesta människor upplever stor tillfredsställelse när arbetsinkomsten eller arbetsinkomsterna i familjen räcker till så att de själva klarar hyran.

Men, herr talman, mitt inlägg i den här remissdebatten har jag gjort för att peka på de oroande kostnadsstegringarna i nyproduktionen av bostäder. Herr Knut Johansson i Stockholm, vars angrepp på moderata samlingspartiet redan har fått ett svar genom herr Krönmark, kan kanske belysa också den här sidan av bostadspolitiken och tala om hur han ser på kostnadsutvecklingen. Eller måhända bostadsministern är beredd att säga något om de åtgärder som förbereds eller ge ett motiv till att inget görs. Om nu herr statsrådet skulle kommentera det här, vore jag tacksam om han inte enbart kom med uppgiften om det stora antal lägenheter som har byggts under de senaste åren. Jag vill bara påminna om att folk också måste ha råd att bo i dem.

Herr GUSTAFSSON i Byske (c):

Herr talman! När man kommer in i debatten vid ett tillfälle, som kunde betecknas som en dyning efter partiledarnas omgång, är det självfallet svårt att påräkna uppmärksamhet från så många andra än herr talmannen och stenograferna. Men det kan inte hjälpas.

Politik skulle ju helst vara en målmedveten strävan att åt de enskilda människorna ge bästa tänkbara möjligheter i ett samhälle som ständigt undergår förändringar. Käbblet mellan de olika partierna ger väl inte

alltid ett intryck av att dessa är besjälade av en sådan önskan. Låt mig därför säga att jag ser det som en högst allvarlig nödvändighet att vi inför dagens politiska problem mer understryker önskvärheten av att samsas om tagen. *Så långt från varandra står inte partierna på den progressiva sidan att detta bara skulle behöva vara en önskedröm. Teaterkostymerna från 1800-talets ideologiska rekvisitalager lyser i ögonen men är för övrigt föga anpassbara till dagens realiteter.*

Regioners och bygders i detta land möjligheter till fortsatt liv är en fråga som har vida större räckvidd än man hittills velat vidkännas. Det är ett problem med koncentrationspolitiken. Vi ser i dag verkningarna och räkningen när det gäller våra storstadsregioner. *Vi ser och upplever också de problem som vissa regioner, framför allt i Norrland, brottas med. Sysselsättningskrisen ger här ytterligare svårigheter.*

Samordningen av åtgärder för att i vårt land skapa balanserade förhållanden i fråga om näringsliv och befolkningsfördelning är i dag otillräcklig och måste ges *högre* dignitet. Det är en jämlikhets- och solidaritetsfråga av första ordningen att man här verkligen åstadkommer en *sund balans*.

Centerpartiet har målmedvetet fört kampen för en aktiv regional-, närings- och lokaliseringpolitik, och denna måste ges ökad prioritet. Jag vill gärna i det sammanhanget säga att jordbruket i vårt land – som ju har skymtat i debatten tidigare i dag – inte, som i vissa fall skett, bör säras ut från den positiva syn på övriga områden av vårt lands företagssektor i övrigt som mer eller mindre allmänt godtagits av de flesta i vårt samhälle. Kolonialpolitiken inom vårt lands gränser måste motverkas, och jag hoppas att alla är eniga i denna strävan.

På samma sätt som enskilda individers och regioners problem är en allmängiltig nationell fråga kan man säga att vårt lilla land påverkas av och kan påverka världssamhället. Det som i dag händer i Dacca, i Belfast eller i Hanoi berör också oss. Vad som där sker är ett *högst påtagligt bevis för att kolonialismen måste dö*. Den totala solidariteten mellan världens olika folkslag och nationer är väl ännu på drömstadiet. Men jag tror att vi mer än hittills måste sikta på den visionen och dess förverkligande.

När vi går till verket att förbättra ett ofullkomligt samhälle regionalt och nationellt så måste vi också – eventuellt med professor Ehrensvärds ciceronskap – ta med i bilden den världsvida aspekten. Gör vi det, så upptäcker vi kanhända att taktiska finter och snäva partipolitiska bedömanden kan reduceras till rimliga proportioner. Vi kanske t. o. m. får underlag för mera av samförståndspolitik.

Herr talman! För övrigt – och här upprepar jag mig – anser jag att Sverige bör få en samlingsregering.

Jag ber herr talmannen om tillgift för att jag nu har använt något kortare tid än jag angav på talarlistan.

Herr PETERSON i Nacka (s):

Herr talman! En allmänpolitisk debatt erbjuder först och främst en möjlighet för de politiska partierna att redogöra för sin grundsyn på hur samhället skall utvecklas. För socialdemokratin måste dagens diskussion präglas av det faktum att många människor saknar sysselsättning, att

människorna ut på arbetsplatserna saknar väsentligt inflytande över den miljö där de skall arbeta, att människorna ute i kommunerna ännu inte har möjlighet att på ett avgörande sätt påverka närmiljön.

Socialdemokraternas kamp för ett rättvisare samhälle har i hög grad varit en kamp för arbete åt människorna. Den fackliga och politiska arbetarrörelsen fick på 1930-talet slåss för krispolitiken och folkhemstanken. På 1940-talet gällde det arbetarrörelsens efterkrigsprogram i strid med högern, folkpartiet och Arbetsgivareföreningen. Men inte heller under 1950- och 1960-talen var full sysselsättning en oomtvistad sanning. Då talade borgerligheten om att friheten för den enskilde var hotad till följd av arbetsmarknadspolitik och AP-fonder.

Vad skulle de borgerliga ha fört för sysselsättningspolitik under 1950- och 1960-talen? De kom med förslag som skulle ha berövat samhället dess styrka och försvagat dess möjligheter att föra den fulla sysselsättningspolitiken. Var hade samhället stått om de borgerliga haft regeringsmakten? Ja, då skulle den väldiga organisation som kallas arbetsmarknadspolitik inte ha byggts upp. Det hade blivit färre omskolningstillfällen, färre beredskapsarbeten, färre jobb för de handikappade, mindre insatser för arbetsförmedling och mindre insatser för industrilokalisering. En borgerlig politik skulle ha inneburit sämre sysselsättning och större otrygghet för de många människorna.

Herr talman! Jag har velat påminna om detta därför att kampen för arbete också har varit socialdemokraternas kamp mot de borgerliga partierna om att samhället skall ha rätt att skapa sysselsättning för människorna.

Hösten 1971 kom de tre borgerliga partierna med ett gemensamt förslag i sysselsättningsfrågorna. Detta var ett avsteg från traditionen med de borgerliga partierna först som motståndare till omfattande samhällsinsatser, sedan som passiva begrundare. Av den borgerliga aktionen kunde man lätt få det intrycket att alla partier var överens om att politikens viktigaste uppgift var full sysselsättning. Detta var i och för sig en landvinning för arbetarrörelsens strävanden.

En närmare granskning visade emellertid att de borgerliga sysselsättningsförslagen enbart var partipolitiskt betingade. De borgerliga företrädarna i denna kammare och den borgerliga pressen angrep ju också socialdemokratin för denna ståndpunkt. Men vår bedömning var riktig. Ni har själva övergett era förslag, och den borgerliga sysselsättningspolitiken finns inte längre. Moderata samlingspartiet, folkpartiet och centern har i och med detta själva bekräftat att utspelet i höstas hade andra avsikter än att snabbt stimulera sysselsättningen. Avsikten var att komma åt regeringen. Och varför inte i likhet med herr Bohman erkänna detta? Det är inget orent motiv för ett oppositionsparti att vilja komma åt en regering.

Trepartiöverenskommelsen med herr Fäldin som främste företrädare var riktad mot regeringen och den fackliga och politiska arbetarrörelsen. Detta underströks vidare av det kraftiga stöd den borgerliga samverkan fick av arbetsgivarsidan och det privata näringslivet. Socialdemokratin står inte längre i första linjen i kampen mot arbetslösheten, framhöll centerledaren vid ett tillfälle. Men det gjorde tydligen moderata samlingspartiet.

Och redan knappt två månader efter det att denna kammare diskuterat era förslag är ni beredda att förklara dem som oanvändbara för att skapa sysselsättning. Av förmiddagens och eftermiddagens debatt fick man närmast den uppfattningen att vi helst inte skulle tala om det borgerliga höstpaketet.

Men en sak bör slås fast, och det är att de borgerliga partierna – även när de framträder med herr Fällidin i ledningen – hade inte i december 1971 och har inte nu i februari 1972 något alternativ till regeringens sysselsättningspolitik. Tvärtom har ni återfallit i den överbudspolitik som försvagar samhällets möjligheter att föra en slagkraftig arbetsmarknadspolitik för att bistå drabbade människor.

Detta om den borgerliga politiken för en stund. Får jag lämna den för att något se på andra erfarenheter av arbetslöshetspolitiken. Erfarenheterna från 1971 har lärt oss något om arbetslöshetens orsaker.

För det första: En stor del av arbetslösheten beror på grundläggande problem i vår ekonomi. Vi brukar kalla dem strukturproblem. Lågkonjunkturen är inte orsak till denna arbetslöshet men drar fram den i ljuset. Det gäller framför allt de handikappades, de äldres och kvinnornas möjligheter att få arbete. Deras problem var inte lättare under högkonjunkturen. Skall de få jobb måste det ske genom att samhället driver på och tar initiativ.

För det andra: Arbetslösheten är inte jämnt fördelad. Vissa grupper, branscher och regioner drabbas hårdare än andra.

För det tredje: Olika typer av åtgärder har helt olika genomslagskraft på sysselsättningen. Ju mer generella åtgärder man tillgriper, desto längre tid tar det att få effekt. Ju mer man försöker inrikta insatserna på de verkliga arbetslöshetsproblemen, desto större effekt kan man nå med samma insats. Det är erfarenheterna och resultaten efter vunna erfarenheter 1971.

Av detta följer att sysselsättningspolitiken har varit och är inriktad på att stödja de grupper, branscher och regioner som är särskilt utsatta. De satsade 7 miljarderna ger, när effekten är som störst, en direkt sysselsättning åt minst 170 000 personer. Samhället har inriktat sin politik på att den i första hand skall komma drabbade människor till del.

Årets budget är också utformad så att arbetsmarknads- och lokaliseringspolitiken har fått nya och omfattande resurser att arbeta med. Vi skall upprätthålla en hög beredskap för att snabbt kunna sätta in åtgärder, om det behövs. Men vi behöver bara för ett ögonblick tänka över hur budgeten skulle ha sett ut om vi hade fallit undan för borgerlighetens skattesänkingskrav i höstas, som skulle ha berövat samhället 4 miljarder kronor för nästa budgetår. Vad skulle ha hänt i Norrland om centern och de övriga borgerliga partierna hade lyckats med sitt uppsåt att stimulera just de krafter som verkar för ökad koncentration?

Men egentligen, herr talman, är detta en fråga om ansvar och viljeinriktning. Om man inte har trängt in i arbetslöshetsproblemet kan man nöja sig med att lättvindigt föreslå skattesänkningar och inbilla sig att man hjälper dem som är arbetslösa. Men för den fackliga och politiska arbetarrörelsen som fastlagt målen att utrota fattigdom, orättvisor och

Onsdagen den
2 februari 1972

-----
*Allmänpolitisk
debatt*

arbetslöshet framstår den borgerliga politiken som verkningslös och en aning ansvarlös. Det fordras åtgärder som griper in och hjälper till. Lågkonjunkturen har givit oss vissa erfarenheter, som vi bör ta fasta på.

En framträdande erfarenhet är att samhället måste ta större initiativ i det ekonomiska livet, inte minst för att skapa nya sysselsättningstillfällen. Men samhället måste också ha erforderliga verktyg för att ta initiativ till att arbetsplatserna – även de privata och kooperativa – förläggs där de bäst behövs med tanke på sysselsättningssvaga områden. Samhället måste ha möjligheter att ta initiativ, så att de starka svängningarna i den privata industrins investeringar och lageruppyggnad jämnas ut. Vi måste lära av de gjorda erfarenheterna på detta område under det gångna året. Jag vill också slå fast att näringslivet i högre grad än under 1971 måste använda ledig kapacitet för att bygga upp reserver och anläggningar, som vi har nytta av under högkonjunkturår. Om inte detta klaras i samarbete mellan samhälle och näringsliv, så måste samhället för att värna sysselsättningen ta dessa initiativ lagstiftningsvägen.

En annan viktig fråga med utrymme för samhällets initiativ är arbetsmiljön. Vi måste få en sådan arbetsmiljö och så utformade arbetsplatser, att människorna som skall arbeta där är tillfredsställda med dem. Det viktigaste redskapet för en god arbetsmiljö är att vi lagstiftningsvägen eller genom förhandlingar uppnår en företagsdemokrati som betyder insyn och medbestämmanderätt. Detta är krav som de stora löntagarorganisationerna anser angelägna.

Men om samhället skall kunna ta ökade initiativ, som möjliggör jämnare och bättre sysselsättningsutveckling och ger löntagarna deras berättigade medbestämmande i arbetslivet, så får naturligtvis inte samhället och den offentliga sektorn försvagas genom borgerlig överbudspolitik och skattesänkningar, och inte heller genom angrepp av den typ som moderata samlingspartiet nu riktar mot samhället. Om vi skall kunna klara de med allt fog växande kraven på rätt till arbete och trygghet fordras det att det finns resurser och arbetsutrymme. Socialdemokratin i nära samarbete med den fackliga rörelsen kommer självfallet att kämpa för detta.

Men kommer man inom de borgerliga partierna att följa upp sina tal från talarstolarna landet över med önskemål om lokaliseringsåtgärder och bättre arbetsmiljö med att i detta rum ta det politiska ansvaret för beslut, som ger samhället de resurser och arbetsverktyg som behövs för att realisera dessa målsättningar? Eller skall det gå som i den med miljöpolitiken förbundna markfrågan, där ett par av de borgerliga partiernas ledamöter intog två ståndpunkter, en i sina tal utanför riksdagen, en här när vi tryckte på voteringsknapparna.

Jag vill se denna fråga i samband med den borgerliga trepartiuppgåelsen i höstas. När centerpartiet då gjorde upp med moderaterna och folkpartisterna om ett gemensamt samlat angrepp mot regeringen skedde det med motiveringen att centern ville ha en ekonomisk politik och sysselsättningspolitik av den typ som arbetarrörelsen tidigare, bl. a. under 1930-talet, stått för. Man hänvisade till arbetarrörelsens inställning och program. Men var det ändå inte rätt märkligt att centern valde moderaterna som samarbetspartner och garant för en sådan politik? Vi

ansåg det direkt uppscendeväckande och kunde inte tolka det på annat sätt än som en nyorientering av centerns politik, en orientering i riktning mot höger.

Det fanns inte anledning att beklaga detta i och för sig, för det innebar att vi klarare än tidigare fick besked om centerns ideologiska hemvist, men man måste naturligtvis beklaga att grupper och partier tar ställning åt höger.

När denna debatt togs upp här i kammaren, i pressen och på andra håll inträffade emellertid det märkliga, att centern, företrädd bl. a. av sitt huvudorgan Skånska Dagbladet, inledde en energisk kampanj för att tillbakavisa vårt påpekande att centern valt att slå in på en ny väg. Man var förargad över att folkpartistisk och moderat press lovprisade Fäldin för hans nya samarbetsvilja. Man upprepade ihärdigt att det här var en punktöverenskommelse; ingen förändring hade i själva verket inträffat i fråga om centerns politiska hållning. Det var en "bränt barn skyr elden-reaktion".

Men var det verkligen en tillfällighet? Nästa gång centern sattes på prov gällde det expropriationslagstiftningen.

I allmänna och svävande ordalag har centern under senare år talat om en aktivare miljöpolitik. Vi har hört det från kammarens talarstol i dag. Det är möjligt att centern vann framgångar i 1968 och 1970 års val på sitt tal om miljön. Man valde den bekväma vägen att angripa regeringen för att den inte snabbt nog vidtagit tillräckligt kraftfulla åtgärder. På så sätt byggde man upp bilden av centern som miljöpartiet. Men när regeringen i riksdagen lade fram förslag som krävde en politisk viljeinriktning bad centerpartiet i likhet med folkpartiet att slippa ta ställning i frågan. När detta inte gick, följde man snällt moderata samlingspartiet i dess attack mot de nya expropriationsreglerna. Miljöfrågorna och riksplaneringen är ändå inga oviktiga ting. Det är frågor som hela svenska folket säkerligen är intresserat av. Riksplaneringen får därför inte slås sönder av ohämrad markspekulation. Men då det gällde miljöpolitikens medel höll centerpartiet inte måttet.

Det är i och för sig bra att centerns riksdagsledamöter reser runt ute i bygderna och håller tal om miljön. Men ni måste också vara med om att i riksdagen fatta de beslut som gör det möjligt att förverkliga en bättre miljö för människorna. Man kan inte bli trodd på sitt ord om man talar vitt och brett om miljö och miljö men när det gäller att visa att man menar allvar med talet grundligt sviker de uppsatta målen. Centerpartiets uppträdande i denna fråga var måhända en seger för den borgerliga enigheten, men det var samtidigt ett nederlag inte bara för miljösträvandena utan också för ansvar i politiken.

Herr talman! Får jag avslutningsvis säga några ord till om centern för att belysa vårt tal om den nya centern. Då frågar jag mig: Inte var den attack centern riktade mot socialdemokratin någon tillfällighet, framtvingad av en påstådd insikt om att något måste göras åt arbetsmarknadsläget? Ingalunda! Sedan några månader tillbaka driver centern en kampanj ute på arbetsplatserna, bl. a. med hjälp av en trycksak som vi kan kalla "centerns lilla gröna", om vi skall ha ett namn på den. Den innehåller attacker mot den svenska fackföreningsrörelsens grundläggan-

de principer och den är ett utfall mot socialdemokratin. I den skriften finns inte ett enda hårt ord om näringslivet, inte ett enda ont ord om folkpartiet och några få rader ägnas moderaternas politik. Men skriften är ett angrepp på socialdemokratin. Den är ett led i centerns nya politiska linje, en linje som vi anser viker åt höger.

Jag vill ge ytterligare dokumentation, herr talman! Om man läser boken "Politiska alternativ", som tillkom 1968 under författarskap av dåvarande partiledaren Gunnar Hedlund och jämför den boken med centerns lilla gröna, modell 1971, finner man en mycket stor skillnad. Den Hedlundska boken är nämligen glasklar i sin inställning till moderaterna, vilkas politik döms ut i otvetydiga ordalag.

Det är detta som har gjort att vi socialdemokrater tycker oss ha grund för påståendet att vi med den nye centerpartiledaren också har fått en ny centerpolitik!

Herr SÖDERSTRÖM (m):

Herr talman! I mitt inlägg skall jag inte ägna mig åt några visioner, inte åt någon kritik eller analys av den förda politiken. Jag skall nöja mig med att hålla mig till ett konkret exempel ur den nådiga luntan, nämligen bilaga 15 till statsverkspropositionen, som avser industridepartementet. Där behandlas bl. a. kapitalbudgeten för statens vattenfallsverk under punkten F. I en tabell på s. 110 i bilaga 15 anges s. k. tidigare beslutade utbyggnadsobjekt. Där förekommer dels Oljekondens, aggregat 2, Marviken, med planerad idrifttagning budgetåret 1975/76, dels Oljekondens, aggregat 3, Marviken, med planerad idrifttagning budgetåret 1976/77. Under tabellen kan läsas att programmet innebär bl. a. att Marvikens kraftstation – utöver pågående ombyggnad – skall utökas med två oljebaserade kondenskraftaggregat om vardera 320 MW.

I en tabell på s. 115 kan utläsas att totalkostnaden för dessa bägge projekt år 1971 beräknades till 480 miljoner kronor. I texten på s. 116 står följande:

"I prop. 1971:1 – – – förordades utbyggnad av ytterligare 500 MW oljeeldad kondenskraft till budgetåret 1975/76. Den geografiska placeringen var då inte slutgiltigt fastställd. Utbyggnaden avses nu bli genomförd med två aggregat om vardera 320 MW med placering i Marviken. Anläggningskostnaden, som tidigare angivits till 280 milj. kr. för utbyggnaden av 500 MW, beräknas för de båda aggregaten tillsammans bli 480 milj. kr. Av den totala kostnadsökningen om 200 milj. kr. hänför sig ca 80 milj. kr. till effektökningen om 140 MW och återstoden till ändrad pris- och lönenivå. Aggregaten planeras bli tagna i drift resp. budgetåren 1975/76 och 1976/77."

Till detta säger departementschefen på s. 124: "Jag är inte beredd att nu ta ställning till huruvida den aktuella utbyggnaden av oljeeldad kondenskraft bör ske i Marviken. Bl. a. bör avvaktas remissbehandlingen av den nyligen offentliggjorda rapporten (SOU 1971:75) angående fysisk riksplacering. Med hänsyn härtill anser jag mig tills vidare inte kunna förorda, att vattenfallsverket får ta medel i anspråk för utbyggnad av ytterligare två aggregat i Marviken."

Med tanke på vad departementschefen säger är det ganska märkligt,

att Vattenfall kan anse planerad utbyggnad vid Marviken såsom "tidigare beslutad", speciellt som beslut endast föreligger beträffande ombyggnad enligt propositionen 194 år 1970.

Jag har under allmänna motionstiden väckt förslag om att Marvikens kraftverk inte skall utbyggas utöver vad som tidigare bestämts. Det är motion nr 275 till årets riksdag. Steget mellan ett kraftverk med en effekt av 192 MW, avsett såsom reservaggregat vid speciella tillfällen, och ett utbyggt kraftverk med en effekt av 1 132 MW, som för att kunna utnyttjas måste köras med kontinuerlig drift, är mycket större än vad effektsiffrorna anger. Drifttiderna per år torde kunna röra sig om i första fallet 400–500 årstimmar och i andra fallet 7 000–8 000 årstimmar. Skillnaden blir då av proportionen 1:100.

Skälen mot en lokalisering till ett område, som är unikt från miljösynpunkt, vinner därigenom ytterligare tyngd. Vissa skärgårdsområden omedelbart utanför Marviken har av länsstyrelsen i Östergötlands län förklarats såsom naturreservat genom resolution av den 28 juni 1968. Reservatet kallas Bråvikens naturreservat med syfte enligt resolutionen att "säkerställa ett för kännedomen om landets natur i hög grad representativt ytterskärgårdsområde av synnerligt värde från vetenskaplig naturvårdssynpunkt och därtill av stor vikt för det rörliga friluftslivet".

Genom detta unika område har Vattenfall planer på att låta maximalt 5 000 tons oljetankers passera till, som det står i stadsplaneförslaget för Marvikensområdet, "en enkel hamnanläggning, som medger samtidig lossning av två fartyg på ca 5 000 ton". Eftersom oljebehovet vid full utbyggnad är så stort, att ca 10 fartyg per vecka måste anlöpa denna hamn, betyder det att minst 450–500 fartyg per år skulle passera detta område i skärgården. Det framgår inte hittills varifrån oljan skall skeppas, ej heller om tillräcklig kapacitet finns av tonnage för transportererna. Dessutom är det i dagens läge oklart om lågsavlig olja med maximalt 1 procent svavel finns att tillgå i tillräcklig omfattning.

Jag har, herr talman, velat framhålla dessa synpunkter dels i min motion, dels i detta anförande. Annars kan lätt hända att när en proposition väl ligger på bordet är det för sent att göra någon ändring därför att, som man brukar säga, "så mycket arbete redan är nedlagt att projektet icke kan stoppas". Jag anser att det finns alltför många frågor som måste besvaras, innan ett ställningstagande till förmån för en utbyggnad kan ske. Däremot är skälen mot en utbyggnad redan många och entydiga.

Vad kommer t. ex. en utbyggnad enligt Vattenfalls planer att kosta år 1975? Med den utveckling som har skett bara mellan 1970 och 1971 kan det befaras att kostnaden år 1975 kommer att ligga omkring 1 miljard kronor. Kan det i dag garanteras att lågsavlig eldningsolja finns att tillgå i tillräcklig mängd? Från vilken hamn kommer oljan att transporteras, och finns tillräcklig fartygskapacitet härför? Varför måste man bygga ut Marviken ytterligare? Man har ju nått det mål som man syftade till, när riksdagen 1963 godkände den atomkraftstation som då skulle byggas med en effekt på ca 200 MW. Om riksdagen tidigare hade haft kännedom om planerna på en utbyggnad med en effekt av 1 132 MW, tror jag inte att dessa planer skulle ha godkänts.

Av den i dag tillgängliga generatoreffekten i landets kraftstationer svarar vattenkraften för ca 70 procent, men efter hand kommer denna andel att sjunka, eftersom möjligheterna att bygga ut våra älvar minskar. Det är också intressant att se att vid landets största kraftstationer – vare sig det gäller vattenkraftverk eller värmekraftverk – så rör det sig om effekter per kraftverk som ligger långt under vad som planeras vid Marviken. Sålunda ger vårt största vattenkraftverk – Letsi vid Lule älv – 450 MW och de vanligaste effektsiffrorna ligger på 200–300 MW för de tio största verken.

Bland värmekraftverken är – bortsett från Stenungsundsverken med sina 860 MW – Öresundsverket i Malmö det största med 400 MW följt av Karlshamnverket med 340 MW och Västerås kraftvärmeverk med 338 MW.

Det kan då knappast vara riktigt att till en enda plats koncentrera ett verk med så hög effekt, som dessutom genom miljöförstöring kan åstadkomma obotlig skada på ett för närvarande nästan oförstört område, vilket betecknas som unikt från såväl miljö- som naturvårdssynpunkt.

Härtill kan läggas den synpunkten att industridepartementet har utarbetat en promemoria angående Sveriges kärnbränsleförsörjning (I 1971:4). Som underlag för analysen har uppgifter inhämtats från den statliga och privata kraftindustrins samarbetsorgan, Centrala driftledningen (CDL). Enligt CDL väntas kärnkraften år 1980 svara för ca en tredjedel av landets elförbrukning. Redan år 1985 beräknas andelen ha ökat till hälften. Detta innebär att den motsvarande effekten hos kärnkraftverken därmed skulle uppgå till 8 600 MW år 1980 och 16 500 MW år 1985, vilket kan jämföras med en total effekt av vatten- och värmekraft år 1970 av 15 000 MW.

Dessa siffror talar ytterligare för att stor försiktighet bör iakttas, innan beslut om utbyggnad av oljekraftverk fattas. Frågan är om inte landets samlade resurser skulle vinna på att några av de personer som i dag enbart sysslar med utbyggnadsproblem på värmekraftssidan även kunde ta itu med problemet om slöseriet med vår energi. Det finns expertis som bestämt hävdar att vi i dag, som man säger, eldar för kråkorna i en omfattning som motsvarar ca 40 procent av den energi som produceras. Med de miljardbelopp som vår energiförsörjning numera kostar är varje procents förbättring av stor ekonomisk betydelse.

Fru OLSSON i Hölö (c):

Herr talman! Herr Peterson i Nacka säger att han inte känner igen centern och är rädd för att vår partiledare känner en viss dragning åt höger. Men med tanke på vad som har hänt i en kommun här i länet för några dagar sedan, där det visade sig att steget från socialdemokratin till centern inte var så värst långt, tror jag inte att den rädslan hos herr Thage Peterson kan vara särskilt befogad.

Vi skall ju i dag först och främst kommentera de förslag som regeringen lägger fram i statsverkspropositionen, men jag vill, herr talman, säga några ord om ett förslag som vi hade väntat oss fastän det av någon anledning antingen har lagts på is eller blivit försenat, nämligen

invandrarutredningens förslag att invandrare skall få lagfäst rätt att delta i svenskundervisning på arbetstid och med full lön.

När regering och riksdag år 1968 formulerade vår nya utlännings- och invandrapolitik satte vi målen mycket högt. Som en grundläggande princip fastställde vi invandrarnas jämlikhet och medbestämmanderätt. Ett grundvillkor för att vi skall kunna leva upp till den principen är att de får kunskaper i vårt språk. Utan sådana kunskaper har nämligen den invandrade små möjligheter att finna sig till rätta hos oss och praktiskt taget inga möjligheter att påverka sin situation. Det är inte bara ett intresse för invandraren att få lära sig svenska, utan detta är också ett stort intresse för hela vårt samhälle. Det uppstår lätt konflikter, om människor ej förstår varandra — konflikter på arbetsplatsen och i kontakterna för övrigt. Samhällsinformationen når inte fram, om man inte känner till vare sig sina rättigheter eller sina skyldigheter. Arbetsgivarna bör ha särskilt stort intresse av förbättrad svenskundervisning, eftersom det är en utbredd och sannolikt också välgrundad uppfattning att språkbarriären mellan invandraren och hans svenska arbetskamrater är en starkt bidragande orsak till invandrarnas stora rörlighet på arbetsmarknaden. Det anges från vissa företag som har en hög procent invandrare bland sina anställda, att det blir större rörlighet också bland de svenska anställda på grund av de svårigheter i det dagliga arbetet som uppstår när man inte förstår varandra. Eftersom det för företagen är en dyrbar procedur att introducera och lära upp nyanställda, upprepar jag att arbetsgivarna bör ha stort intresse av att det förslag som invandrarutredningen har framlagt blir verklighet.

Den undervisning som sker i dag i studieförbundens regi fyller ett stort behov, men den äger av naturliga skäl oftast rum på kvällstid — invandrarna har inte råd att vara borta från arbetet. Det är därför inte underligt att resultaten av dessa studier kan bli ganska varierande. Vi bör tänka på invandrarrens situation. Han kommer till ett främmande land, ett land med andra seder, annan religion och ett annat kulturmönster. Han får utföra ett nytt och ovanligt och många gånger kanske påfrestande arbete. Kan man då begära att han också skall orka med att på kvällstid lära sig ett nytt språk? I varje fall kan han inte göra det med någon större framgång.

Det är alltså, herr talman, ett gemensamt intresse för alla — invandraren, hans arbetskamrater och arbetsgivare — att det sker förbättringar, att undervisningen lämnas på dagtid och med bibehållen lön. Av någon anledning har regeringen inte nu aviserat någon proposition i ärendet, men jag uttalar ändå den förhoppningen att vi så småningom under det här året skall få tillfälle att behandla en sådan. Det kärva sysselsättningsläget nu har bl. a. medfört att antalet invandrare minskat, men detta kan ju inte få utgöra något skäl för uppskov med reformen. Jag skulle i stället vilja säga att det bör vara en fördel att börja nu när invandringen är relativt låg. För övrigt tror jag personligen att Sverige kommer att förbli ett invandrarland men att invandringen i framtiden kommer från mer avlägsna länder, söder om Medelhavet t. ex., och att anpassningsproblemen då också kommer att växa.

Statsministern talade i förmiddags om trygghet för olika grupper.

Invandrarna är en grupp som i dag känner både otrivsel och otrygghet. Med den här reformen om lagfäst rätt till undervisning på betald arbetstid tror jag att de skulle ha chanser till att få känna större trygghet.

Sedan vill jag bara säga några ord om den särbeskattning som vi nu fått ett beslut om efter många års vända. Från regeringens sida hade man länge svårt att se varje människa som en enskild individ som också skulle beskattas så. Vad jag anmärker mot det system vi har är att vi inte låter särbeskattningen slå igenom till hundra procent, utan undantar vissa grupper. Jag tänker då på de faktiskt sambeskattade där båda makarna arbetar i sitt företag. Jag betecknar det närmast som groteskt att vi har denna rest kvar. Det är också en grupp som inte känner trygghet när den inte finns med i sjukförsäkringssystemet och inte har möjligheter att bygga upp ett pensionskydd. Jag är väl införstådd med att man kan bilda bolag, men jag frågar ändå: Skall vi behöva göra det så krångligt? Jag tycker i stället att vi skall studera hur man har löst problemet i Danmark. Det danska systemet kanske kunde vara någonting också för oss.

Men i konsekvens med att vi har infört särbeskattning och betraktar alla människor, oavsett civilstånd, som självständiga individer, bör också frågan om lika folkpension diskuteras. Två makar bör inte ha mindre folkpension än t. ex. två syskon. Jag är väl medveten om att detta kostar pengar! Men vi bör väl ändå kunna vara överens om principen och börja tillämpa den så fort vi orkar med det.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag kan redan från början trösta kammaren med att jag inte kommer att använda mina 15 minuter.

Motionsfloden är över för denna gång. Och det blev förstås rekord – nära 1 500 motioner för att bevisa den definitiva borgerliga splittringen. Det sista är inte minst förvånande med tanke på det frö som tycktes ha slagit rot genom det s. k. borgerliga konjunkturpolitiska utspelet under höstriksdagen.

Nu ligger det väl närmare till hands att se det där utspelet som ett dubbelspel, kanske inte så mycket med oss beprövade riksdagsmän som med den svenska allmänheten och väljarna.

Därmed är jag inne på det jag i mitt korta anförande tänkt säga något om, nämligen vilka möjligheter de enskilda människorna och väljarna har att med bl. a. utgångspunkt i dagens debatt få ett begrepp om vad som skiljer i svensk politik, vad vi tvistar om i denna nya enkammarriksdag. Regeringen har ju lagt fram sin statsverksproposition, vilken naturligtvis utgör en redovisning av hur den samlade socialdemokratin och arbetarrörelsen ser på ekonomin, socialpolitiken, arbetsmarknadspolitiken etc. Allmänhet och väljare har således här ett material att ta del av.

Vad presenterar då riksdagens oppositionspartier som svar på detta? Jo, man svarar med nära 1 500 motioner, som då skulle vara alternativet. Men moderata samlingspartiet skall ha det erkännandet att partiet den här gången verkligen gjort rätt för sitt namn, man har nämligen samlat ihop sina motioner i en nådig lunta; eller kanske det heter nådig "plunta". Där finns naturligtvis en del att studera för dem som önskar få

ett begrepp om vad borgerlig politik är.

Men vad finns i de andra borgerliga partiernas motioner? Hos folkpartiet pendlar motionsyrkandena mellan statliga bordeller och allvarligt menade yrkanden beträffande arbetsmarknads-, konjunktur-, utbildnings- och skolpolitik.

Centerpartiet har som vanligt berört en massa problem, naturligtvis dagsnära, men är det endast sådant som skapar skiljelinjen i svensk politik?

Nej, vill jag påstå. Som f. d. partiombudsman har man ändock haft en del erfarenhet från politiska debatter, kontakter med folk på arbetsplatser och egen erfarenhet från industriarbetsplatser av hur den samarbetsideologi som predikas från borgerligt håll här i riksdagen ser ut i verkligheten. Jag vill därför bestämt påstå, att det finns klara och bestämda skiljelinjer mellan socialdemokratisk och borgerlig politik. Statsministern har också vid flera tillfällen i dagens debatt och särskilt i sitt huvudanförande tagit upp den ideologiska tankegång, som bl. a. framförts i moderata samlingspartiets s. k. nådiga lunta.

Här har exempelvis förts en debatt om den enskildes bestämmanderätt och hans beslutssituation. Vilken beslutssituation, kan man fråga sig: den som var helt obefintlig innan arbetarrörelsen fick ett dominerande inflytande i svensk politik eller den som tyvärr fortfarande i alltför hög grad existerar inom den dominerande enskilda sektorn och enskilt näringsliv — 5 procent statligt och 95 procent enskilt näringsliv? Menar herr Bohman de sistnämnda 95 procenten håller jag med honom om de inskränkta beslutsmöjligheterna.

Nu icke mera om de ideologiska skiljelinjerna och den i dag verifierade borgerliga splittringen.

Vi fick alltså inget alternativ till regeringens statsverksproposition den här gången heller, olyckligtvis för svensk demokrati och parlamentarism, vill jag påstå, och kanske särskilt för den som är övertygad om en majoritetsparlamentarisms möjligheter att på ett klarare och enklare sätt påvisa ideologiska och politiska skiljelinjer och kanske på sikt främja en utveckling mot tvåpartisystem. I min ljusblå optimism trodde jag nämligen att införandet av enkammarriksdag och parlamentarismens inskrivande i vår författning skulle ha en välgörande inverkan på partisammanslagningar och dito samlad opposition. Förhoppningarna om en dylik utveckling bedömer jag nu som mycket små.

Till sist skall jag därför komma med ett kanske överraskande tips till den splittrade och orkeslösa oppositionen för ett sista försök till samling. Ni har prövat med utspelet i höstas, moderaternas samlade lunta och har i dag återigen verifierat en splittring.

Min uppmaning skulle då till sist bli: Ta en ingående debatt om den för majoritetsparlamentarismen och demokratin olyckliga splittringen och samla er till en motion 1973 om en ur statskassan betald oppositionsledare — det törs jag säga fastän finansministern är här och lyssnar. Använd också tiden fram till 1973 års val till att informera om den politik ni ämnar föra, så kanske eventuella borgerliga väljare har en liten möjlighet att ge er besked om vem de önskar som oppositionsledare!

Som bekant är detta system infört sedan länge i England. Oppositionens betydelse i det parlamentariska systemet är där erkänd och systemet existerar som bekant såväl i engelska parlamentet som inom samväldet. Oppositionen är det parti inom underhuset som för tillfället befinner sig i minoritet, är organiserad som en enhet och officiellt erkänd, samt har haft erfarenhet som regeringsparti. Oppositionsledaren, vilket jag tycker är av intresse, och hans skuggkabinett sitter ju också i underhuset på främre bänken till vänster om talmannen med oppositionens övriga medlemmar bakom sig.

Det kanske också skulle vara av intresse att få besked om vad det här kalaset skulle kosta. Oppositionsledaren har sedan 1937 uppburit lön direkt över statsbudgeten. För närvarande uppgår lönen till 9 500 pund per år, det blir väl något över 118 000 i svenska pengar. Även i överhuset innehar en ledamot av oppositionen benämningen oppositionsledare. Denna uppbär ett årligt arvode av 3 500 pund, ca 43 000 svenska kronor. Nämnas kan också att vanliga parlamentsledamöter erhåller ett arvode av 4 500 pund per år, litet över 56 000 kronor.

Dyrt naturligtvis, säger man, med betald oppositionsledare. Men kanske man kan hoppas på att få igen det i form av partianslag till endast ett parti och kansli här i riksdagen, mindre antal motioner och reservationer och sparad tid.

Verklighetsfrämmande naturligtvis, men en f. d. partiombudsman förtröttas aldrig att tro på den svenska väljarkårens goda urskillning och omdöme.

Herr BOO (c):

Herr talman! Jag kommer att ägna mitt anförande åt några av de problem som i dag möter den kommunala demokratin.

Ett övergripande mål för det politiska arbetet på alla nivåer är att skapa bättre förutsättningar för de enskilda människorna. Demokratin måste fungera på ett sådant sätt att de enskilda människorna kan medverka aktivt och ha möjlighet att öva inflytande på de beslut som skall fattas. Viktiga instrument för att förverkliga det medinflytande som krävs är de politiska partierna men också andra föreningar, sammanslutningar och grupper för samverkan är av betydelse. För demokratins vardagstillämpning är det emellertid också vitalt att själva samhällsorganisationen är tillgänglig för den enskilde.

Hur uppfattar människorna situationen i dag? Ja, man kan inte komma ifrån att ett ökande antal människor känner att närkontakterna med samhället ständigt minskar. Det samhälle de tillhör upplevs i många fall som alltför myndigt och främmande. En väsentlig orsak till detta är, som jag ser det, den starka centraliseringen och utvecklingen mot större och större enheter även inom själva samhällsorganisationen. Den pågående kommunsammanslagingsreformen har självklart spelat en stor och avgörande roll här.

Reformen är beslutad och skall tvångsmässigt vara genomförd 1974. Åt det är nu ingenting att göra. Men fler och fler har blivit övertygade om att centerns motstånd mot denna jättereform var välgrundat. De kommunaldemokratiska effekterna var inte klarlagda och beaktade vare

sig vid principbeslutet 1962 eller ens vid tvångsbeslutet 1969 – trots att regeringen i 1961 års proposition lovade att dessa frågor skulle bli särskilt belysta. Den arbetsgrupp som då tillsattes framlade påtagligt inga resultat. Först nu har dessa grundläggande frågor blivit föremål för utredning.

Vad händer därutöver? Jo, redan nu går statliga länsmyndigheter ut till stora kommuner i s. k. storstadsalternativ och anmodar dem att överväga samgående i ännu större block – med sammanslagning som mål. Det är en intressant fråga om dessa initiativ av de statliga länsmyndigheterna är animerade av regeringen. Det verkar som om samarbete inte skulle anses gångbart ens mellan kommuner. Är vi nu på väg mot vad som har nämnts i olika sammanhang, nämligen en krympning av antalet kommuner till 60 – 70, och är det då meningen att man på det sättet lättare skall kunna uppnå styrning och inriktning av den kommunala verksamheten? Detta är frågor som kräver en öppen debatt och en öppen redovisning.

Motivet för tillskyndarna av den genomgripande storkommunreformen var att man på denna väg ville och kunde stärka den kommunala självstyrelsen. Jag vill inte förneka att reformen skulle kunna få en viss effekt av denna innebörd, men det förutsätter att statsmakterna ger kommunerna större inflytande över planeringen och större möjligheter att verka självständigt inom givna ramar.

Centern har klart markerat sin inställning genom att kräva en avveckling av den statliga detaljkontrollen över kommunerna och en minskning av den statliga styrningen över huvud taget. Dessa krav har framställts i partimotioner både vid årets riksdag och tidigare. Något gensvar från regeringens sida har inte erhållits. Tvärtom kan man hysa farhågor för att avsikterna går i motsatt riktning.

Att frågeställningen är aktuell framgår senast av finansplanen och framför allt av direktiven till den utredning om kommunernas ekonomi som tillsattes i sista konseljen förra året. Behovet av en sådan utredning bestrids inte från något håll, allra minst från centern, som under flera år begärt ett sådant initiativ. Men det väsentliga är utredningens inriktning. Av direktiven får man närmast intrycket att statsmakterna vill frånsäga sig sitt ansvar för den ekonomiska situation som uppstått och att regeringen är mera benägen att klämma åt kommunerna än att söka finna positiva lösningar som gagnar den kommunala demokratin.

Finansministern framför bl. a. tanken på att begränsa kommunernas urgamla beskattningsrätt genom någon form av skattetak. För oss som ser den kommunala självstyrelsen som ett omistligt inslag i vår demokrati är detta omöjligt att acceptera. Andra vägar måste sökas. Detta måste för övrigt också tidigare ha varit regeringens inställning, då den i direktiven för grundlagberedningen uttalade att kommunernas beskattningsrätt borde grundlagfästas.

Innan man pekar ut lösningar på problemen, bör man göra klart för sig hur problemen har uppkommit. Vad är det som har drivit in kommunerna i deras nuvarande ganska trängda ekonomiska läge? Ett generellt svar kan vara den starka expansionen inom den kommunala sektorn.

De landstings- och primärkommunala uppgifterna domineras av tre

tunga områden: hälso- och sjukvård, utbildning och social omvårdnad. En grov analys visar att hälso- och sjukvården har ökat starkast. Nettoutgiften per skattekrona var för landstingen och vissa kommuner med dessa uppgifter 4 kronor år 1960 för att tio år senare vara över 8 kronor. Till detta har bl. a. två stora reformer medverkat: provinsialläkarväsendets och den psykiatriska vårdens kommunalisering. På detta område har utvecklingen drivits fram av efterfrågan på tjänster från människor som vill ha bästa möjliga hjälp och vård. Även med hård rationalisering och bestämda prioriteringar kommer denna sektor att vara betydande också i framtiden. Inom utbildningssektorn har den kommunala nettoutgiften per skattekrona ökat från 3 kronor till omkring 5 kronor under 1960-talet. Detta är utvecklingen på ett område som staten i princip bör ha det största ekonomiska ansvaret för. Inom flera andra områden är utvecklingen likartad.

Detta har, som alla vet, medfört att den genomsnittliga kommunala utdebiteringen för 1972 är 23 kronor 78 öre. Staten kan inte frånsvara sig ett drygt medansvar för detta. Över 80 procent av kommunernas utgifter avser uppgifter som är styrda av staten.

Sker inga radikala förändringar av kostnadsansvarets fördelning mellan stat och kommun, kommer kommunalskatternas ökning att fortsätta. Detta är som vi ser det inom centern inte acceptabelt. Kommunalskatten drabbar, som alla vet, mycket hårt de lägre inkomsttagarna. Den utveckling som nu pågår måste därför brytas.

Någon positiv lösning på problemet anvisas emellertid knappast i utredningsdirektiven. Man har t. ex. inte alls tagit upp möjligheten av sådana ändringar i kostnadsfördelningen som jag nyss nämnde. Det är enligt min mening lätt att peka på uppgifter som staten snarare än kommunerna borde bekosta.

Otillfredsställande i dag är t. ex. det ekonomiska ansvaret för barntillsynen. Även efter uppräknningen av statsbidragen till 4 000 kronor är den kommunala kostnadsandelen omkring dubbelt så stor som den statliga.

En annan viktig och ekonomiskt tung verksamhet är de skyddade verkstäderna. Här ställs självklara och berättigade anspråk på en betydande förstärkning. Jag har den uppfattningen att både barntillsynen och den skyddade verksamheten är arbetsmarknadsfrågor som staten helt skall ta det ekonomiska ansvaret för.

En tung fråga är även kostnaderna för de kommunala bostadstilläggen till folkpensionärerna. Dessa tillägg drar över 1 skattekrona i utdebitering. Både centern och Kommunförbundet har rest bestämda krav på ett statligt grundbidrag.

Det är också angeläget att statsmakterna själva beaktar vilka kostnader de förorsakar kommunerna genom beslutade reformer. Det har ofta hänt att regering och riksdag eller rent av regeringen ensam fattat populära beslut, som kommunerna ensamma fått bära kostnaderna för. Jag skall ta ett exempel på ett område, där effekterna inte är så stora men ändå helt otillfredsställande, nämligen när regeringen höjde fickpengarna till folkpensionärerna. Denna åtgärd var i och för sig berättigad, men det var kommunerna som ensamma fick ta det ekonomiska ansvaret. Jag hälsar

därför med tillfredsställelse att en lagbestämmelse, som reglerar denna fråga, trädde i kraft den 1 januari i år.

Det står klart att statsbidragen måste komma att spela en betydelsefull roll i kommunernas verksamhet även i framtiden. Det är då av vikt att de ges en ändamålsenlig inriktning. Utpräglade stimulansbidrag måste – på denna punkt vill jag instämma med finansministern – undvikas.

Herr talman! Det finns åtskilligt mera att säga om detta ämne, men den tid jag själv tillmätt för mitt anförande medger inte detta. Sammanfattningsvis vill jag säga att de kommunaldemokratiska problemen inte fått den uppmärksamhet från regeringen som de förtjänar. De sköts, som jag sade tidigare, åt sidan i samband med kommunindelningsreformen och – det vill jag framhålla – de har lämnats helt obeaktade i direktiven för den kommunalekonomiska utredningen. Några positiva lösningar på dagens problem har inte anvisats. Det är en stor brist, eftersom dessa problem i så hög grad angår de enskilda människorna.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag skall först be att få tacka herr Peterson i Nacka för hans våldsamma angrepp mot centerpartiet. Det är alltid bra när en motståndare så klart röjer sig. Den är mycket lättare att bekämpa då än den annars är. – Sedan skall jag övergå till en annan sak.

De ständiga kostnadsstegringar vi har i vårt samhälle är till bekymmer för många – inte bara för konsumenterna utan också för de producenter som har sina varor låsta inom vissa gränser. Dit hör bl. a. jordbrukarna. Den ca 85-procentiga självförsörjning vi nu har frambringas i dag till timlöner som är rekordlåga i jämförelse med andra yrkesgrupper. I våra allra bästa jordbruksområden ligger tyvärr timersättningen i dag för huvudparten av jordbrukarna på ungefär hälften av lantarbetarlönen. Det finns anledning att erinra om detta nu när klagomålen höjs över livsmedelspriserna. Jag vill ingalunda bagatellisera prisstegringarna vare sig på livsmedlen eller på andra varor. Det är inget tvivel om att de för många kan vara mycket betungande. Man måste dock bestämt reagera, när folk med ganska höga inkomster talar om att strömming och blodpudding skall rädda dem i dessa vargatider.

En liten erinran om ändringarna i våra kostvanor på senare tid kanske kan tillåtas. Dessa ändringar är inte utan intresse i det här sammanhanget. Under tioårsperioden 1960–1970 ökade vi vår konsumtion av mjölk och grädde med endast 4 procent, vi ökade konsumtionen av bröd och liknande produkter med 5 procent och av kött med 19 procent – men vi ökade konsumtionen av kaffe, te och choklad med 63 procent och av öl och läskedrycker med 84 procent. Trots att öl och läskedrycker är flera gånger dyrare per liter än mjölk kan vi notera en tjugo gånger starkare ökning av konsumtionen på de förstnämnda dryckerna. Inga invändningar har hörts när dessa produkter stigit i pris, men det hörs ganska kraftiga klagorop när mjölkpriset stiger med några ören.

Det är också ganska intressant att notera att kaffebröd, bakverk och konditorivaror svarar för ungefär hälften av våra utlägg för bröd och spannmålsprodukter. Visst är det tacknämligt att vi kan kosta på oss dessa godsaker, men det betyder också att pengarna räcker sämre till för

Nr 15

Onsdagen den
2 februari 1972

*Allmänpolitisk
debatt*

viktigare och mera outhärliga livsmedel.

Man begår nu, som så många gånger förr, den orättvisan att man skjuter skulden på jordbrukspolitiken och jordbrukarna när man skall förklara prisstegringarna. Ett av de mest beklämande inslagen härvidlag var en presskonferens i TV den 7 januari, där ett par manliga redaktörer blottade en häpnadsväckande okunnighet om den problematik som omger vår livsmedelsförsörjning och den jordbrukspolitik som vi måst skapa för att trygga ett visst mått av självförsörjning. Det skall dock noteras att man från många håll bemödar sig om att klarlägga att de justeringar av priserna på livsmedel som jordbruksprisavtalet åstadkommer inte ger jordbrukarna en reell förbättring. Det blir bara en ersättning för förluster som jordbrukarna lidit tidigare. Men tyvärr finner många, främst på regeringssidan, det vara fördelaktigare att förtiga sådana upplysningar. Det är kanske förklarligt eftersom det väl är så att det är regeringspolitikens inflationsdrivande karaktär som främst är skuld till de ständiga kostnadsstegringarna på alla områden och då också då det gäller prisstegringarna på livsmedel. Den upplysningen borde kanske Sveriges Radio/TV vara angelägen om att meddela efter klavertrampet den 7 januari.

För jordbrukarna vore det bättre med en ekonomisk politik som åstadkom en så stabil pris- och kostnadsnivå att någon utlösning av inflationsregeln i jordbruksavtalet icke blev aktuell. I 1967 års jordbruksbeslut uttalades en förväntan om en sådan prisstabilitet, och det gjordes också ett uttalande om det värde som en sådan skulle ha. Vad som nu är aktuellt och nödvändigt är en offentlig utredning och ett klarläggande av den prisstegring som sker på livsmedlen sedan de lämnat jordbruksledet. Det är nämligen så, att av det pris som konsumenten betalar vid handelsdisken för svenskproducerade livsmedel får jordbrukaren ungefär 33 procent, dvs. en tredjedel. På vägen från jordbrukaren till konsumenten fördyras alltså livsmedlen med ungefär 200 procent, och det sker på några få dagar. Det tar ett par år för en jordbrukare att producera det kött han säljer, det tar kanske en vecka för att det sedan skall ligga färdigt ute på handelsdiskarna, och då har det stigit 200 procent i pris.

Av den prishöjning som där sker tar förädlingen 54 procent och momsen 13 procent av konsumentpriset. Det är arbets-, transport- och distributionskostnader, emballage m. m. som jämte momsen svarar för huvudparten av priserna. En redogörelse för denna prissammansättning bör kontinuerligt meddelas allmänheten, och vid årets riksdag har det från centerns sida begärts i en motion att sådan redovisning skall ske.

Det kanske också kan nämnas att mellan åren 1950 och 1970 har livsmedelsprisindexet, dvs. det som grundar sig på det pris som konsumenten får betala i butiken, ökat med 183 procent, men index för det pris som jordbrukaren får för sina produkter har bara ökat med 95 procent eller bara något över hälften av ökningen i konsumentledet.

Stegringen av alla konsumtionsvaror uppgick till 136 procent, alltså även här avsevärt mer än den stegring som jordbrukspriserna har undergått. Därför träffar denna kritik mera förädlings- och distributionsföretagen än den träffar jordbrukarna. Trots att vi har toppmoderna förädlingsindustrier i vårt land är de anställda där liksom inom handeln

närmast att räkna till låglönegrupperna. De som sysslar med denna detalj i livsmedelsbranschen skall därför inte klandras om de får en rättvis förbättring av sin lönestandard. Om vi menar allvar med talet om jämlikhetssträvanden, får vi nog vara beredda att ytterligare förbättra dessa gruppers inkomstförhållanden.

Hur är det då med jordbrukarna? Ja, många tycks tro att de sitter och skär guld med täljknivar. Faktum är i stället att jordbrukarnas realinkomster praktiskt taget varit stillastående sedan 1966.

Lantbruksnämnden i Malmöhus län har gjort en intressant undersökning av jordbrukets förhållanden i länet, varvid man bl. a. har klarlagt den låga timlöneersättningen. Ändå har nämnden haft att göra med ett jordbruk som framgångsrikt kan tävla med vilket som helst i vår värld. I produktivitet och effektivitet torde det inte överträffas någon annanstans, inte ens där de klimatiska förhållandena är avsevärt gynnsammare.

De redovisningar som lantbruksnämnden gör måste tillmätas ett betydande bevisvärde. Man visar bl. a. att ett 25 hektars typjordbruk på skånska slätten ger en timlön åt brukaren av endast kronor 5:70. Ett 40 hektars jordbruk av samma typ ger kronor 6:70 och ett 75 hektars jordbruk kronor 10:30 i timlön. Som jämförelse kan nämnas att man beräknar en lantarbetarlön till 12 à 13 kronor.

Det är alltså endast gårdar på 75 hektar på skånska slätten som enligt denna lantbruksnämndens utredning når upp i närheten av lantarbetarlönen. Men den storleksordningen har bara ca 6–7 procent av brukningsenheterna. Det betyder alltså att ca 90 procent av jordbruken i våra bästa odlingsområden endast ger ungefär halv lantarbetarlön. Det borde man kanske ta i betraktande från de håll där man utmålar jordbrukarna som skulden till de höga livsmedelspriserna eller då man kallar jordbrukarna – vilket har förekommit – för en grupp som är privilegierad och som har garanterade inkomster. Skall man tala om någon garanti så har det under senare år närmast varit en garanti för låga timlöner.

När emellertid jordbrukarnas låga arbetsersättningar diskuteras brukar man framhålla att deras familjeinkomster ju ändå är ganska goda. Detta tal om familjeinkomsten borde egentligen bannlysas ur jordbruksdebatten. Begreppet infördes i samband med 1960 års jordbruksutredning, men man borde inte ha godtagit det som ett mått vid inkomstjämförelser. I familjeinkomsten inräknar man ju inte bara arbetsinkomsten för familjen; man räknar också ränteersättning på investerat kapital och man räknar s. k. inflationsvinst. Tack vare att jordbrukarna har varit sparsamma och sökt konsolidera sin ekonomiska ställning och sitt företag anses de nu böra ersätta en låg timlön med ianspråktagande av avkastningen från tidigare sparade medel. Var någonstans inom samhället eller i vilken annan beräkning av arbetsersättningen tillämpar man ett liknande resonemang? Såvitt jag vet ingenstans.

Eftersom vi i lantbruksnämndens utredning har att göra med ett jordbruk av mycket hög klass kan orsakerna till den låga lönsamheten inte sägas ligga hos yrkesutövarna eller deras företag, utan de får sökas på annat håll. Den främsta orsaken är också, som jag förut sagt, den pris- och kostnadsuppskrivning som andra svarar för och som jordbrukarna till följd av sin av statsmakterna styrda prissättning inte har kunnat

kompensera sig för. Det är klart att sådana fakta kan vara besvärande för kritikerna, och därför nämner de dem sällan. Men därför blir också anmärkningarna mot jordbrukarparten orättvisa.

I en motion till detta års riksdag har vänsterpartiet kommunisterna framhållit att prisindex på livsmedel i detaljhandeln från december 1970 till november 1971 har ökat med drygt 11 procent. Ja, den uppgiften är riktig vad beträffar den prisökning som har drabbat konsumenterna. Men den är ofullständig och vilseledande om man inte samtidigt talar om hur stor del av denna prisökning som har kommit producenten, alltså jordbrukaren, till del. Under den tid som nämns i denna motion har jordbrukarnas priser påverkats av två justeringar, dels den 1 juli 1970 då prisindex för livsmedel höjdes med 1,4 procent, dels den 1 juli 1971 då höjningen av index beräknades till 1,8 procent, eller tillsammans 3,2 procent under den tid som nämns i motionen. Den övriga höjningen, alltså skillnaden mellan 11 procent och 3,2 procent, får herr Hermansson och andra kritiker söka på annat håll. Den är dock mer än dubbelt så stor som den som jordbrukarna och jordbrukspolitiken svarar för.

Om man vill att de människor som sysselsätts inom livsmedelsbranschen i likhet med andra människor skall få kompensation för inflationspolitikens verkningar och att de skall få inkomster som är jämförbara med alla andra människors inkomster, ja, då finns det knappast någon annan väg att gå, än att låta priserna på de varor som de producerar påverkas. Om vi vill ha livsmedel av hög kvalitet i bekväma förpackningar kostar det något. Men hur många är det som tänker efter vad bekvämligheten kostar?

Plåtburken eller plastförpackningen som man har köpt grönsaker, kött, fisk eller något annat i och som man ju slänger efter användningen har ofta kostat flera gånger så mycket som de livsmedel som funnits i den. Men det är väl ingen som vill undvara den service som vi får i dag i våra livsmedelsbutiker. Det är däremot många som inte gärna vill betala för den. Det är ganska belysande för denna ökade service att emballagekostnaderna för livsmedel, drycker och tobak år 1969 uppgick till 760 miljoner kronor. Det är mer än hälften av den totala emballagekostnaden för hela den svenska industrin.

Herr talman! Till sist: Det är ingen överdrift att påstå att vi här i vårt välfärdssamhälle hållit och håller oss med en underbetald arbetskraft för att förse oss med livsmedel och att en del av vårt välstånd också beror på att vi tillåter detta. Därför är prisstegringarna ett synnerligen allvarligt problem, och de förblir ett allvarligt problem så länge som vi för en ekonomisk politik som leder till ständiga kostnadsstegringar.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! I början av året har partierna sina största möjligheter att presentera sin syn på samhället. Regeringen har i sin statsverksproposition lagt fram sitt program för nästa år, oppositionspartierna har i sina motioner redovisat sin syn och sina alternativ och riksdagsmännen har haft fritt fram under motionstiden. Man har lämnat in över 1 400 motioner, och det är rekord i sitt slag.

Jag tror emellertid att vi måste bekänna att de politiska partierna trots

mängden av regeringspropositioner, partimotioner och enskilda riksdagsmäns motioner inte kan ge människorna svar på särskilt många av de frågor som de i dag ställer sig, frågor som är präglade av oro och osäkerhet inför framtiden.

Det finns en oro för ekonomin, för den egna familjeekonomin, för företagsamheten, för statsfinanserna. Det finns en oro för sysselsättningen, om man får bo kvar och arbeta där man vill arbeta och bo. Politikerna står i början av 1970-talet inför många och stora och svårösta samhällsproblem som vi skall försöka att klara av. Hur skall vi skapa en mänskligare miljö? Hur skall vi förbättra tryggheten och säkerheten för människorna? Hur skall vi få mera av medarbetarskap i företag, organisationer och samhällsarbete? Och hur skall vi fördela växande men ändå knappa resurser på ett rättvist sätt?

Vi har en besvärlig ekonomisk situation, och inte blir den bättre av att regeringen måste låna upp över 3 miljarder. Och den upplåningen skall tas i konkurrens med det upplåningsbehov som finns inom näringsliv, kommuner och bostadsbyggande. Vi har i den här lågkonjunkturen inte mycket utrymme i form av ökade resurser för olika förbättringar. Vi vet också att fjolårets nationalprodukt inte steg särskilt mycket. Det var en ökning på 0,3 procent, den lägsta ökningen under hela efterkrigstiden. Med de 85 000 arbetslösa som vi hade under januari ser det inte särskilt ljus ut vad gäller det svenska väståndet.

Vi har fått en hårdnande internationell konkurrens, som har skapat ett delvis nytt läge för svenskt näringsliv, inte minst för många mindre och medelstora företag, som har att kämpa med en besvärande import från lågprisländer. Under decennier har vi levt högt på det försprång som uppstått genom en kombination av god tillgång på de klassiska och efterfrågade råvarorna, hög utbildningsstandard, hög innovationsnivå och högt tekniskt kvalitetsmedvetande. Men råvarornas betydelse har sjunkit, samtidigt som samtliga industriländer gör satsningar på ny teknik i en takt som det kan vara svårt att följa med i. En fortsatt välständsstegring förutsätter därför åtgärder för att stärka det svenska näringslivets konkurrenskraft här hemma och utomlands.

Den svenska arbetsmarknadspolitikerna är – med rätta – berömd vida utöver våra gränser och ses på många håll som en förebild. Varje år satsar vi stora resurser på arbetsmarknadspolitiska åtgärder av skilda slag för att skapa trygghet i lågkonjunkturer och vid strukturomvandlingar. Det är nödvändiga och väsentliga insatser. Men många av dessa åtgärder är defensiva till sin karaktär, avsedda att avhjälpa tillfälliga eller mera permanenta sysselsättningsproblem. För att trygga sysselsättningen på längre sikt är de oftast otillräckliga. För detta fordras i stället en mera offensiv politik, inriktad bl. a. på att ta till vara företagens utvecklingsmöjligheter och stärka deras konkurrenskraft. Inom sjukvården talar vi ofta om vad det skulle betyda om vi hade en bättre utbyggd förebyggande hälsovård. Det skulle bespara oss stora kostnader om vi sluppe få in patienterna inom den slutna vården. Jag tror att om man på samma sätt kunde vidta förebyggande åtgärder och göra en näringspolitisk satsning i ett tidigare skede, skulle detta skapa större trygghet för människorna och minska samhällets kostnader när problemen uppstår

med arbetslöshet och liknande.

I våra partimotioner om de mindre och medelstora företagen har vi från folkpartiet föreslagit en hel del åtgärder för att förbättra deras möjligheter och stärka deras konkurrenskraft. Vi anser att deras kapitalförsörjning måste förbättras. Vi har tagit upp problemet med generationsväxlingarna särskilt inom familjeföretagen och anser att dessa generationsväxlingar måste underlättas. Företagsledare och anställda behöver få en förbättrad utbildning till rimliga kostnader. Vi anser att de kostnader som de mindre företagen har för den kursverksamhet som bl. a. SIFO bedriver är alltför höga. Det är inte rimligt med 100 kronor om dagen i kursavgifter, när övrig utbildning är fri. De människor som bara har sex års folkskola bakom sig borde få del av dessa utbildningsresurser på ett billigare sätt än vad som nu är fallet. Vi har också tagit upp ett av de största problemen för de mindre företagen, nämligen produktutvecklingen, som behöver stödjas och stimuleras. En effektiv marknadsföring för dessa mindre företag anser vi vara väsentlig och nödvändig i det skärpta konkurrensläget.

I debatten om de mindre och medelstora företagens problem har ju ofta frågan om kreditförsörjningen kommit upp. Den har ibland fått en alltför dominerande roll, men trots att det finns ett flertal statliga organ för kreditgivning till mindre och medelstora företag är dessa företags kapitalförsörjningsproblem inte lösta på ett tillfredsställande sätt. Vi vill därför framhålla och understryka vikten av att en samordning av det statliga kreditstödet till mindre företag kommer till stånd. Bristen på riskvilligt kapital, speciellt i samband med en snabb utvidgning av verksamheten, är ju särskilt svår för de mindre företagen, och det har också framtvingat försäljning av många expansiva företag. Vi har därför från folkpartiet begärt att höstriksdagen föreläggs förslag om ett särskilt finansieringsinstitut för mindre och medelstora företag.

Den konkurrenssituation som vi har i dag ställer stora krav på teknisk och ekonomisk och marknadsmässig effektivitet. Många företag slås ut därför att deras traditionella produkter konkurreras ut av nya, bättre och billigare alternativ. Det fordras därför bättre kunskaper i företagen för att hålla sig informerad om förändringar i den omgivande miljön, om nya produktionsmetoder och om ändrad efterfrågan samt för att anpassa företagets inriktning och verksamhet efter dessa förändringar. Vi har här föreslagit att utbildningsmöjligheterna för företagsledare och anställda i de mindre och medelstora företagen skall förbättras.

Ett annat problem för dessa företag är produktutvecklingen. Vi vet att produkternas livslängd i dag har blivit betydligt kortare än tidigare. Många företag behöver därför hjälp att skaffa licenser och nya produktidéer. Ett problem som måste lösas i det sammanhanget är hur de mindre företagen skall få del av resultaten från forskning och industriellt utvecklingsarbete. Det är vidare angeläget att företagen – de mindre företagen – som tar fram en produkt får hjälp med marknadsföringen i dessa avseenden. Det är ju förenat med så enormt stora kostnader att komma ut med en ny produkt att en felsatsning kan betyda katastrof för ett mindre företag.

Tillsammans ger allt detta en bild av hur angeläget det är att skapa

bättre möjligheter för de mindre företagen, så att de får tillgång till rådgivning och specialservice i olika former. Visserligen kan företagens behov av experthjälp tillgodoses genom privata insatser men för att nå ut till de företag som bäst behöver råd och stöd fordras insatser från statens sida. En bättre organisation av de statliga näringspolitiska insatserna är en av förutsättningarna för att de mindre företagen skall kunna ges erforderligt stöd. Enligt vår mening är det bl. a. nödvändigt att, såsom kommerskollegieutredningen föreslagit, tillskapa en central myndighet som har ett samlat ansvar för olika delar av den statliga näringspolitiken.

Beträffande den regionala organisationen kan en förbättring av servicestödet till mindre och medelstora företag inte anstå tills eventuellt ytterligare utredningsresultat föreligger, utan åtgärder är nödvändiga redan nu. För att undvika de problem som sammanhänger med höga initialkostnader, dålig information, företagsägarnas attityder etc. är det viktigt att ta till vara och bygga vidare på den regionala organisation och de utbyggda kontakter som finns inom företagarföreningarna. Deras möjligheter att svara för rådgivning och specialservice till mindre och medelstora företag bör därför avsevärt utvecklas. Företagarföreningarnas konsulterande verksamhet har många gånger fått karaktären av brandkårsutryckningar till följd av hastigt uppkomna kriser inom företagen. Ofta har föreningen därvid kommit in på ett så sent stadium att det funnits begränsade möjligheter att klara upp situationen. Verksamheten har därigenom kommit att få en mer defensiv och reparativ karaktär. Enligt vår mening är det väsentligt att ge föreningarnas insatser en mer offensiv prägel genom att tillförsäkra dem resurser för en uppsökande och förebyggande verksamhet bland företagen. Möjligheterna att skapa trygga och stabila sysselsättningsförhållanden torde vara större genom sådana åtgärder än genom en ensidig satsning på nyetableringar eller omlokaliseringar av företagen.

Herr talman! De mindre företagens och då främst industriföretagens problem och möjligheter är ju föremål för en ökad uppmärksamhet i praktiskt taget alla länder lika väl som här i Sverige. Nödvändigheten av en stark och livskraftig mindre industri har överallt understrukits, inte bara som ett komplement och som underleverantörer till större företag utan även som företag med helt egen inriktning och profil. Från folkpartiet framlägger vi därför till årets riksdag ett förslag om ett samlat grepp om de mindre och medelstora företagen, så att deras utvecklingsmöjligheter förbättras.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag är medveten om att herr talmannen kan göra reflexionen: Vad skall nu finansministern uppe och göra i denna debatt så här dags på dagen? Jag har ju dessutom av kammarens presidium fått löfte om att i början av mars försvara den ekonomiska politiken i den finansdebatt vi då skall ha. Men det känns naturligtvis litet underligt att efter 17 år som finansminister bara sitta stilla i bänken under den så att säga reguljära remissdebatten, och därför kan jag nu inte underlåta att göra några små reflexioner i anledning av de inlägg som jag har lyssnat till under dagen.

Låt mig då först göra det enkla konstaterandet att dagens debatt i ett väsentligt avseende skiljer sig högst avsevärt från de diskussioner vi förde när vi senast träffades här, alltså före julferierna, då de borgerliga partierna demonstrerade sin enighet om politiken. Det var i och för sig en sensation som gjorde att en del politiska journalister, framför allt i Stockholms borgerliga tidningar, ett ögonblick svävade på molnen i det blå i en aldeles specifik lycksalighet. Därav har vi i dag inte märkt så mycket. Nu har man gått tillbaka till den gamla hedervärda attityden att varje borgerligt parti på det hela taget ändå är sig selv nok. Det där andra var följaktligen en ganska kort saga, men vi som har varit med rätt länge nu var väl inställda på att det skulle gå på det sättet. Om jag får göra en rent personlig reflexion hade jag väl också en känsla av att centerledaren Thorbjörn Fälldin kände sig något malplacerad i sin centrala position med herr Bohman på den ena och herr Helén på den andra sidan i frontalangreppet mot svensk arbetarrörelse, företrädd av det socialdemokratiska arbetarpartiet.

Det är också möjligt att de politiska skribenter som jag talade om nu åter har kommit ner på den trista jorden. Även det tror jag i så fall kan ha sitt värde, i den mån vi läser de politiska kommentarerna i dagspressen, vilket vi naturligtvis gör.

Men på en punkt har jag ändå funnit en kvarstående samstämmighet hos de tre borgerliga partiledarna, nämligen däri att de från denna talarstol har vittnat om att om vi bara hade följt det borgerliga receptet för den ekonomiska politiken, så skulle det mesta ha sett annorlunda ut. Då skulle läget ha varit väsentligt bättre med mindre arbetslöshet och bättre konjunkturprognoser. Det är ganska lätt att säga så, för man behöver ju aldrig leda det i bevis. Vi har ju inte prövat det borgerliga receptet – och kommer inte heller att göra det. Den tro man håller sig med på den sidan – och var och en har rätt att hålla sig med en tro; det har deklarerats tidigare i dag och ingen bestrider det – är grundad på mycket skralt underlag. Det finns faktiskt en nation som i sen tid har prövat det receptet, nämligen England, som det också har talats om i ett par tidigare inlägg här i dag. Redan på våren 1971 provade den engelska konservativa regeringen det recept som de borgerliga partierna här i Sverige blev eniga om i en kort stund av lycka i höstas. Det innebar att man sänkte inkomstskatten, inom parentes sagt på ett aldeles speciellt sätt: Den som hade en inkomst på 25 000 om året i svensk valuta fick 650 kronor tillbaka, och den som hade en inkomst på 125 000 om året i svensk valuta fick 5 200 kronor tillbaka. Det var en skattesänkning i gammal hederlig konservativ stil, och det var ingen dålig skattesänkning; dels sänkte man den direkta inkomstskatten, dels sänkte man bolagsskatten, dels sänkte man realisationsvinstbeskattningen och dels sänkte man kvarlåtenskapsskatten, allt till en summa av i runt tal 5,5 miljarder i svensk valuta.

När dessa åtgärder hade fått verka en tid och arbetslösheten bara steg och steg, fick den konservativa regeringen inregistrera att det hjälpte föga, och fram på höstkanten fick den engelska finansministern Barber gå tillbaka till parlamentet med ett förslag som i långa stycken påminde om den selektiva politik som den svenska regeringen presenterat denna

riksdag. Där har man ett exempel – vi har inte provat systemet i vårt land, så på närmare håll kan jag inte hitta något exempel på det troliga resultatet.

Jag har tidigare sagt, och jag upprepar det: Vi har för hög arbetslöshet, delvis naturligtvis på grund av att vi nu – och det är helt riktigt – har en väsentligt mer avancerad ambition när det gäller att avläsa och registrera arbetslösheten; den ambitionen utvecklar vi år efter år. Det har bl. a. tagit sig i det uttrycket, att man noteras som arbetslös om man bara ringer till arbetsförmedlingen och säger att man är arbetslös. Arbetsmarknadsverket har nu beslutat att göra en test av den nya registreringsmetoden genom att i februariräkningen återgå till den typ av registrering man hade under 1970: man ber folk komma fram så att man får tala vid dem och undersöka möjligheterna att placera dem på de lediga platser som dess bättre ännu står till vårt förfogande. Det skall bli intressant att se om det kommer att förändra statistiken i någon nämnvärd omfattning. Jag tror inte att det mera liberala systemet har missbrukats i sådan utsträckning att man kan tala om missbruk, men det kan ha spelat en viss roll.

En annan omständighet – jag har tidigare berört den – är att vi under 1971, då alla våra tankar och ansträngningar varit inriktade på att komma till rätta med arbetslöshetsproblemet, fanns flera sysselsatta på den svenska arbetsmarknaden än vi hade under 1969 och 1970, när det rådde uppenbar brist på arbetskraft, när det fanns tre lediga platser på varje arbetslös – nu är förhållandet det motsatta, om vi utgår från den arbetslöshetssiffra som är aktuell nu mitt i vintern. Under 1971 har det alltså utförts flera arbetstimmar i svenskt näringsliv och i svenskt arbetsliv och funnits flera sysselsatta än föregående år. Detta är betingat av – detta har också sagts tidigare – att vi fått ett utbud från nya grupper, som tidigare inte brydde sig om att söka arbete. Vi är utomordentligt tacksamma för detta utbud – det är trots allt så i det längre perspektivet att det här landet kommer att präglas mer av brist på arbetskraft än av överflöd på arbetskraft. Alla de undersökningar som har gjorts av vad näringslivet anser sig behöva och vad den offentliga sektorn anser sig behöva visar att vi inte kan tillfredsställa den efterfrågan med den egna befolkningens resurser, varför immigrationen kommer att vara ett aktuellt tema också framöver. Och det har sina alldeles speciella problem. Ett av dem beskrevs alldeles nyss här med hänsyn till komplikationerna i språksvårigheter och annat.

När vi har kommenterat arbetslösheten har vi sagt att vi har att följa den politik vi har introducerat och att ansträngningarna skall riktas in på att hjälpa de arbetslösa. Vi är beredda att satsa mer om det behövs, men själva principen och linjen är förankrad i det förslag som regeringen har framlagt och riksdagen accepterat. Det bör emellertid observeras att i varje fall jag var gång som jag har talat för regeringens räkning om arbetslöshetsproblemet har varit angelägen om att understryka att vi har att räkna med en ökning av arbetslöshetstalen under framför allt januari och februari på grund av de rent säsongmässiga förhållandena.

Jag hörde här att Byggnadsarbetareförbundets ordförande, riksdagsmannen Knut Johansson, som fortfarande håller utomordentliga kontakter med utvecklingen på arbetsmarknaden för sin arbetargrupp, i ett

inlägg kunde konstatera – vilket dessutom verifieras i dagens tidningar – att man när det gäller byggarbetsmarknaden i år har undslupit den höjning av arbetslösheten bland byggnadsarbetarna från december till januari som man varit van vid. I stället är siffrorna i stort oförändrade; de är höga men de är oförändrade. Jag förmenar att det är ett uttryck för att regeringens stimulansåtgärder nu ändå börjar få sin verkan.

Låt oss vidare se på de senaste rapporterna när det gäller antalet lediga platser. Detta antal brukar minska påtagligt mellan månaderna december och januari. I år var förändringen i antalet lediga obesatta platser väsentligt mindre än den sedvanliga säsongnedgången.

Om vi skall tro statistiken – och vi har inte så mycket annat att hålla oss till – är det ännu i denna dag ungefär en tredjedel av företagen som inte kan tillfredsställa sitt behov av den yrkesutbildade arbetskraften. Jag hade tillfälle att personligen få det verifierat när jag för någon vecka sedan satt ett par dagar nere i Göteborg och hade möjlighet att tala med både företagare och fackföreningsfolk.

Jag skall inte upprepa vad jag sagt tidigare, men jag vill gärna anföra – och här kommer jag i viss mån in på det ekonomiska prognosmakeriet – att de dystra siffrorna under år 1971 självfallet var betingade av många ovanliga, ja t. o. m. unika, inslag i den ekonomiska politiken. Sådana inslag är bl. a. den omständigheten att samhället stagnerade på grund av den olösta avtalsrörelsen och den omständigheten att svenska folket fördubblade sitt sparande under fjolåret; när man arbetade på 1970 års löner och i ett prisläge som på grund av omsättningsskattens höjning låg 3,5 procent högre än tidigare, höjde man sparkvoten från att för hushållen ha varit tre procent av de disponibla inkomsterna till sex procent av de disponibla inkomsterna. Naturligtvis återspeglas det i försörjningsbalansen för 1971, som har spelat en viss roll i den tidigare debatten här. Det återspeglas bl. a. i den siffra på vilken man avläser utvecklingen av den privata konsumtionen.

Man har emellertid anledning att tro att vi relativt snart kommer att vara tillbaka i normala konsumtionsvanor och normala sparvanor. Jag vågar nog säga att julhandeln 1971 väl inte skilde sig från julhandeln 1970 och 1969, dvs. de båda åren med ganska utpräglad högkonjunktur.

Det finns andra sådana här intressanta data, där man kan utläsa just utvecklingen av den inhemska efterfrågan. I dessa dagar avläser vi storleken av privatbilskonsumtionen i vårt land under 1971. I jämförelse med 1970 låg den lägre varje månad ända fram till slutet av året. I oktober kom man i närheten av 1970 års oktobersiffra. I november månad passerade man 1970 års novembersiffra, och den decembersiffra som väl publiceras vilken dag som helst visar den helt abnorma bilinköps-siffran av 30 000 privatbilar mot normalt 20 000 i december.

Nu hoppas jag innerligt att detta inte blir någon slags riktrote för hela år 1972. Vi klarar inte upp en balanserad försörjning, om vi skall köpa bilar i den utsträckningen. Man använde väl det gamla sedvanliga försäljningsargumentet, att bilarna förmodligen blir dyrare efter den 1 januari och att det därför är bäst att passa på. Men en förhöjning av försäljningssiffran med 50 procent är ju ändå ganska sensationell och talar väl ytterligare för vad jag här nyss vågade säga, nämligen att ett

normalt efterfrågemönster för den egna interna konsumtionen nu förmodligen har kommit tillbaka.

Vi kan också läsa i dagens tidningar om den kreditexpansion som har ägt rum under december månad. Det sägs här att nyutlåningen från staten, AP-fonderna och finansinstitutet ökade markant under december 1971. Den uppgick till drygt 4 000 miljoner mot i medeltal 2 600 miljoner de andra månaderna under 1971. Där har man således ytterligare en indikation på att kreditpåslagen och stimulansen nu börjar att avsätta sina verkningar inte bara på inköpssidan utan även i fråga om kreditexpansionen.

Jag menar, herr talman, att det är i detta perspektiv som vi har att betrakta oppositionens överbud från fjolåret. Ytterligare 4 miljarder kronor i likviditetsuppladdning ovanpå regeringens förslag är ungefär detsamma som om man i klarspråk rekviderar "den skyhöga räntan och den järnhårda kreditätstramningen", som det brukar heta i oppositionens vokabulär. Oppositionen börjar förstå det nu, och den kommer inte tillbaka med detta bud från oktober månad 1971.

Oppositionen har emellertid i dag argumenterat ganska flitigt med det gamla budet. Det går att argumentera för det gamla förslaget, men endast under en och en mycket bestämd förutsättning, nämligen att man i fjol höst hade haft kurage nog att yrka avslag på regeringens förslag och i stället lägga sitt förslag som ett alternativ till regeringens. Men det kuraget fanns inte. Man accepterade regeringens förslag och lade sitt förslag ovanpå, med den likviditetsuppladdning det skulle innebära.

Nu kan man fråga: Varför stå och prata om detta i dag? Det har runnit mycket vatten under broarna sedan dess. Jag skulle inte heller ha gjort det, om man inte gång på gång tidigare i debatten har kommit tillbaka och talat om att det hela skulle ha varit så annorlunda och så mycket bättre, om man hade tagit den dubbla stimulansen i slutet av fjolåret.

Nu har man ändrat sig. Det är ju en gammal känd sats, att det blir glädje i himmelen när en syndare sig omvänder och bättrar, och utan all jämförelse i övrigt kan vi naturligtvis här i kammaren känna en viss glädje över att man inte kommer tillbaka med de förslag som man lanserade här för ett par månader sedan.

I debatten har man diskuterat regeringens likgiltighet gentemot den svenska industrin – ungefär sådana har tongångarna varit. Man har klagat över industriinvesteringarnas utveckling. Det finns en intressant tabell i nationalbudgeten – på s. 153 – för den som är specialintresserad av att läsa den, och naturligtvis borde oppositionsledarna vara det. Därav framgår att den egentliga industrins investeringar under de senaste fyra åren – då lägger jag in den försiktiga prognosen på 3,5 procent för år 1972 – har ökat med 20 procent. Den visar vidare att den offentliga sektorn, såsom den representeras av staten, under samma period har ökat investeringarna med 15 procent, och att den offentliga sektorn, såsom den representeras av kommunerna, under samma tid har ökat investeringarna med 20 procent. Följaktligen har inte industrin varit någon strykpojke utan har hållit samma takt i investeringsökningen som kommunerna redovisat.

Nu säger herr Bohman – som om det skulle vara något slags bortförklaring: "En stor del av detta var ju statliga investeringar, och jag har ingen känsla för LKAB". Ungefär så lät herr Bohmans argumentation. Ja, det är ingen som begär att herr Bohman skall hysa någon speciellt varm känsla för ett statligt industriföretag, men herr Bohman bör väl ändå kunna vara så neutral och objektiv att han tycker det väsentliga är att en industri, som producerar en vara som vi huvudsakligen säljer på exportmarknaden, investerar och rustar sig och ser om sitt hus. Det är tämligen likgiltigt, menar jag, om det sedan är LKAB som expanderar eller om det är det gamla Statsgruvor, som numera drivs av Bergslaget, som expanderar. Det är samma typ av industri, och de bör behandlas enligt samma regler och samma normer. Det är således tämligen likgiltigt från den här utgångspunkten – när man talar om industrins expansion i vårt land – om det är ASSI som expanderar uppe i Karlsborg eller Piteå eller om det är Mo och Domsjö som expanderar i Husum eller om det är skogsägarnas industriföretag som expanderar i Väja-Dynäs eller i Värö eller någon annanstans. Det är samma typ av industrier, de arbetar med samma material och säljer på samma marknad. På samma sätt är det med Norrbottens Järnverk, om jag jämför det med andra järnverk i vårt land.

Jag tycker att en partiledare borde hålla sig litet för god för att i rent sakliga diskussioner låta de inre känslorna svalla upp och svämma över. Man behöver inte nödvändigtvis demonstrera sin ovilja mot det statliga företagandet.

Vad jag framför allt ville ta upp i samband med den industriella debatten är frågan om småindustrins problem. Jag får säga att jag faktiskt blev ledsen när jag satt och lyssnade på Thorbjörn Fälldin, även om jag förlåter honom – han skall ju, som jag tidigare har sagt, få några år på sig innan man blir riktigt arg på honom för att han säger någonting som är dumt. Han började ungefär på det här sättet: Här sitter regeringen och gynnar storföretagen på bekostnad av de små. Och han fällde uttrycket "politisk slagsida". Det där är så felaktigt som det kan bli. Vi har låtit industrin expandera över hela linjen under 1971 därför att vi har ett intresse av att industrin skall expandera.

Obligationslånen för industrins räkning har fördubblats. Jag är beredd att erkänna att det är en låneform speciellt för de större företagen. Men de små företagens speciella institut, Industrikredit och Företagskredit, har också i stort sett fördubblat sin utlåning, om jag jämför åren 1969 och 1971.

Man kan inte dela upp svensk industri i stora, små och medelstora företag. Jag tror att herr Fälldin lät undslippa sig påståendet att småindustrin arbetade som underleverantörer till den svenska storindustrin. Det finns storindustriella företag i det här landet som har icke mindre än mellan 450 och 500 småindustrier som underleverantörer. Det är inte på det sättet att den enes bröd är den andres död i det här sammanhanget. I stället är den enes bröd också den andres bröd. Den lille underleverantören har ju allt intresse av att det stora företaget är slagkraftigt. Det är stora företag som skall saluföra sina varor på en hård världsmarknad och som följaktligen inte kan arbeta under andra förutsättningar än de gör. Här har man gemensamma intressen och gemensamma värderingar.

Herr Fälldin fällde ett annat yttrande. Han klagade över tendenserna – om han sade tendenserna i samhället eller tendenserna i det parti som jag har glädjen att företräda minns jag inte – att vidga klyftan mellan företag och anställda. Jag har många gånger i de här ekonomiska debatterna försökt att sätta kyrkan mitt i byn och talat om att en framgångsrik företagsamhet är absolut viktig och nödvändig även för de anställda. Men om nu herr Fälldin vill mästra och säga: Låt bli att gräva klyftor mellan anställda och företag, är det rätt frestande att vördsamt hemställa till honom att låta bli att gräva klyftor mellan små och stora företag på det industriella området.

Det har sagts en del om det s. k. riskvilliga kapitalet, och jag tror att det var den närmast föregående talaren som också hade vissa synpunkter på denna sak. Det riskvilliga kapitalet är en sak som alla talar om men som det är svårt att få något egentligt konkret grepp om.

Vi har en kapitalmarknadsutredning som bland andra frågor även sysslar med denna sak. Den har också att utreda vad Landsorganisationen sagt att den gärna vill se, nämligen att en del av AP-pengarna slussas ut till industrin som riskvilligt kapital. Hittills är det väl bankerna som svarat för den riskvilliga finansieringen eller riskfinansieringen – vad man nu skall kalla den – och bankerna är likvida och har varit likvida under hela år 1971.

Om vi i dagarna läser bankbolagens verksamhetsberättelser utgör väl dessa det bästa beviset för den snabbt ökade likviditeten och den förmering av resurserna som ägt rum i dessa företag. Bankerna är intresserade av att låna ut pengar – naturligtvis efter kreditprövning. De bär ansvaret för insättarna, och de lånar ut pengar till dem de tror på. Så har det alltid varit med vissa undantag – låt mig säga 1970, när den ekonomiska politiken föranledde att man fick använda kreditpolitiken i inflationsbekämpande syfte på ett hårdhänt sätt; jag är villig att erkänna det. Men det har inte kommit några liknande påbud från riksbanken under 1971 och så är inte fallet i dag heller. Om bankerna har velat låna ut pengar till småindustri och företag i sådan utsträckning att de behövt refinansiera i riksbanken, har de kunnat göra delta utan straffräntor eller påföljder.

Men det är alldeles uppenbart att man inte kan begära monopol på att låna pengar eller en entrébiljett på kreditmarknaden bara för att man presenterar sig som småföretagare. Det måste finnas en bedömning där bakom – om vederbörande har chansen att utveckla sitt företag, om han har möjligheter att vara företagare eller inte. Så har det alltid varit. Glädjande nog har det funnits tillräckligt många talanger på företagarsidan för att dessa med de pengar de lånat har kunnat utveckla sitt företag och gå vidare.

Det kan också sägas – jag tror föregående talare uttalade sig så – att man på grund av bristen på riskvilligt kapital råkat in i en situation där man har varit hindrad av en i övrigt riktig expansionsutveckling. Då kräver man ett nytt institut för att klara den historien. Det har varit en flitig etablering av kreditinstitut i vårt land de senaste åren. Vi har fått en påbyggnad på Industrikredit – Företagskredit –, vi har ett specifikt institut för att finansiera fartygsbyggen, vi har ett specifikt institut för att finansiera jordbrukets förädlingsindustrier och vi har i övrigt som jag

sade den reguljära bankverksamheten. Dessa institut kräver säkerhet för lån, och det har väl kanske ibland varit något av en komplikation när företagarna har velat låna pengar. Vad man nu ropar efter är ett institut som lånar ut pengar utan samma säkerhet. Då kan man börja tala om det s. k. riskkapitalet.

Jag vet att det finns vissa idéer om hur sådana institut skall organiseras. De är inte färdiga än, därför att det finns problem som det inte är så lätt att komma till rätta med. Jag kan väl avslöja så mycket att det i finansdepartementet och industridepartementet pågår ganska avancerade funderingar om vi skall ha möjlighet att komma fram den här vägen.

I herr Heléns anförande fäste jag mig vid ett par ting. Det var hans kritik av den centrala maktkoncentrationen, vilken kritik sedermera följdes upp av herr Bohman. Denne var som vanligt några strån vassare än herr Helén. I varje fall utvecklade han texten mera utförligt i det här avsnittet.

Jag tycker det är ett slagord när man talar om den centrala maktutövningen och maktkoncentrationen. Vi lever ju inte i det gamla bondesamhället där utvecklingen år efter år i stort sett stod stilla. Vi får placera in oss i den tid och den utveckling där vi nu lever. Om vi är ärliga mot varandra så tillstår vi att tidsutvecklingen ställer en rad nya problem på dagordningen, problem som har sina negativa slagsidor. Från denna kammararens ledamöter ställs gång på gång krav på ingripande, inte från någon decentraliserad institution, organisation eller administration, utan från den centrala administrationen och den regering som här har sitt ansvar. Det kan, herr talman, gälla ålderdomens trygghetsproblem, ungdomens utbildningsproblem, familjernas försörjningsproblem, och det är på den centrala administrationen och regeringen man ställer dessa krav. Det kan vidare gälla sysselsättningsproblemen, de finansieringsproblem som jag nyss talade om och som gäller företagsamheten, det är miljöproblem, närings- och industriproblem, och det är ungdomsproblem. Vare sig det gäller mellanöl eller narkotika så är det mot den centrala administrationen man riktar kritik för underlåtenhetssynder och kräver ingripande och bättre ordning.

Det kan vara fråga om rättssäkerheten, om polis och kriminalvård, om jordbrukets försörjningsproblem som det tar sig uttryck i den till hundra procent reglerade jordbruksnäring som vi har. Varje gång riktas anklagelser om underlåtenhetssynder mot den centrala administrationen. Varje gång kräver man att den centrala administrationen skall ingripa och ställa till rätta

Jag har naturligtvis ingenting emot detta, och det har väl ingen annan i regeringen heller. Om man har detta klart för sig, skär det falskt att börja tala om centralförtryck eller maktmissbruk och ge folk föreställningen att det hela skulle skötas så mycket elegantare om man slapp riktlinjerna från den centrala administration, av vilken man ständigt begär riktlinjer och ingripanden. Ibland tvingas den centrala administrationen för det helas väl till prioriteringar och restriktioner, och naturligtvis reser sig de missnöjda med herrar Helén och Bohman som banerförare och talar om blanketteraseri, pappersexercis och improduktivt arbete. Det är helt enkelt

ingenting annat, herr talman, än ett ganska småskuret röstfångeri, en spekulaton i folks bristande insikter.

Därmed har jag inte sagt att allt är fullkomligt och klanderfritt i den centrala administrationen, men situationen är ju som jag har beskrivit den. Att rycka ut ett exempel – herr Bohman uppgav att det behövs 110 eller 120 blanketter för att bygga ett egna hem – och lägga det som en mall på allt som sker i den centrala administrationen är inte ett särdeles korrekt sätt att redovisa ett allvarligt problem. Jag är faktiskt frestad att kontrollera uppgiften om dessa 110 eller 120 blanketter för ett eget hem. Att det behövs en hel del är vi alla på det klara med. Man bygger inte hur som helst, det finns åtskilliga synpunkter på t. ex. stadsplanering och sanitära förhållanden, det behövs lånehandlingar och mycket annat. Men jag skall gärna undersöka, herr Bohman, om den här ståtliga samlingen av blanketter förekommer. I så fall tror jag att det är ett undantag. Jag är lika litet som herr Bohman intresserad av att det cirkulerar flera blanketter än som är nödvändigt.

En snabb översyn av oppositionens förslag ger vid handen att de skulle jämfört med regeringsförslaget försämra finanspolitiken nästa budgetår i det konjunkturperspektiv som vi har. Herr Hermansson och herr Helén leder överbuden i nämnd ordning. Det kan innebära – jag kommer tillbaka till vad jag sade inledningsvis – att man därigenom beställer just den där hårdare åtdragningen på det penningpolitiska området, som ger den rent agitatoriska möjligheten att i efterhand anklaga regeringen för att politiken är dålig. Men om man tänker litet längre i framtiden och ser litet längre än näsan räcker tycker jag nog att perspektivet är sådant att man skall ha ett medfött lättsinne för att bjuda över på den budget som nu är framlagd.

Det är intressant att läsa oppositionens budgetalternativ och motioner. Det är ännu intressantare att läsa beställningarna: det snabba effektuerandet av ett bättre barnstöd, marginalskautesänkningar som skall vara klara redan till hösten enligt högerns mycket omfattande partimotion och en indexreglering av skatteskalorna. Sätter man sig ner att göra ett snabbt överslag över vad de där beställningarna innebär, torde man finna att kostnaderna uppgår till tre miljarder, om det skall bli någonting av reformer som märks.

Vi saknar helt varje anvisning på hur det skall betalas. Man kan säga: All right, men vi har ju den ökade tillväxten. Hur många gånger har jag inte hört, att om vi hade haft en annan politik, skulle vi ha haft 1 eller 2 procent mer i tillväxt, och snabbt har man satt i gång räknenudden och sagt: Då hade vi haft så många tusen miljoner mera att dela ut.

Om vi kan hålla en tillväxt i den takt som är skisserad i försörjningsplanen för 1972, har vi alla anledning att vara nöjda. Den är fixerad till 3,5 procent, och den är fixerad i samband med att vi räknar med en förkortning av arbetstiden från 42,5 till 40 timmar, vilket evalverat den här vägen betyder ungefär 1,5 procent. Skulle vi inte ha arbetstidsförkortningen, skulle det inte stå 3,5 utan 5 procent i tillväxt, och det är ingen dålig tillväxt; det är bland de bästa vi har haft i vår ekonomiska historia. Det är möjligt att siffran är optimistisk i överkant.

Den där automatiska tillväxten som man har så lätt att falla tillbaka på

konsumeras – därvidlag talar jag som en, vågar jag säga, rätt erfaren finansminister efter 17 år – i en förbluffande stor utsträckning av den automatiska reformverksamhet som den här riksdagen i all samstämmighet har varit enig om att lägga fast. Av årets höjning i budgeten på 7 miljarder jämfört med den förra riksstaten konsumeras 6,5 miljarder av denna automatik. Det finns inte några möjligheter att komma undan det. Det lyckas inte heller oppositionen att göra.

Vi har tecknat in så pass mycket av den kommande tillväxten att det, när man nu lägger ut den här långa raden av skattebeställningar och nya reformer och säger att det skall effektueras kvickt och vara färdigt hösten 1972, är det ett minimikrav, om man har anspråk på ärlighet, att herrarna också talar om vilka skatter som skall höjas för att finansiera detta. Eller skall vi höja upplåningen i det här konjunkturperspektivet med låt oss säga 3 miljarder?

Hela den ökade tillväxten – jag tror det var herr Bohman som sade det – tas ju om hand av stat och kommun i skatt och i form av prisstegringar. Det är fel. I den försörjningsbalans som är presenterad har vi vågat göra ett antagande om att den privata konsumtionen skall öka med 4 procent. Nu säger herr Bohman och tar en speciell inkomstgrupp: Här blir det så illa som jag säger. Vi redovisar i försörjningsplanen hela folkhushållet som en kollektivitet, och en 4-procentig ökning av privatkonsumtionen i fasta priser räknat är en god ökning. Lyckas vi genomföra den blir 1972 ett bra år.

Sedan är det dessutom fel att allting går tillbaka till offentlig sektor i form av skatt och att allting konsumeras av prisstegring. Herr Bohmans klagolista är intressant att repetera. Jag antecknade i snabb takt följande:

För det första var det synd om barnfamiljerna.

För det andra var marginalskatten så odräglig att den hindrade lönehöjningar och hindrade arbetslust och produktionshöjning.

För det tredje hade nu TCO krävt indexreglering av skatteskalorna, och herr Bohman såg framför sig att även Landsorganisationen snart skulle komma efter, varför herr Sträng skulle stå där ensam med sin uppfattning om att det inte är lämpligt att indexreglera skatteskalorna.

För det fjärde skulle det vara slut på tryggheten.

För det femte skulle den enskilde inte längre kunna vara trygg för sin mark och den jord som han hade förvärvat; han skulle inte kunna leva i lugn och ro i det avseendet.

För det sjätte växte våldet. I det sammanhanget sade herr Bohman, hör och häpna: "Det tjänar ingenting till att gå till polisen." Men lika förtvivlat skall han ha 700 nya poliser med allt vad det kostar. Vad skall han med dem till när det inte tjänar någonting till att gå till polisen? Det är ju en ganska enkel reflektion som vem som helst kan göra.

För det sjunde var det tvångsförflyttningarna som skapar all denna oro.

Men sedan kom någonting av rulse, ånger och behov av moralisk upprättelse hos herr Bohman utan att han själv tänkte på det. Följaktligen sade han: Slutligen har vi ju här i landet det högsta tekniska och ekonomiska välförhållandet i Europa. Hoppsan, hade man så när sagt! I alla överdrifter och all vecklagan kommer det ändå ett sanningens ord. Det

skall jag hålla herr Bohman räkning för. Han har möjligheter att falla tillbaka på den internationella statistiken, så på den punkten att vi i jämförelse med folk i andra länder i Europa är bäst ställda i ekonomiskt avseende, även när vi har betalt våra skatter - har herr Bohman fast underlag under fötterna. Han kan repellera på den internationella statistiken.

Vi har varit med om reformer i fyrtio år, säger herr Bohman, men vi har velat lösa dem på ett annat sätt. Det var en vacker omskrivning. Har herr Bohman gjort den själv skall han ha ytterligare en komplimang. Men vi som har varit med länge och kommer ihåg hur det var har kanske benägenhet att vilja säga någonting därutöver.

Per Albin Hansson upplöste riksdagen 1936 därför att de borgerliga partierna sade nej till ett litet futtigt dyrtidstillägg till folkpensionärerna. Men ni lärde om, det är jag beredd att erkänna.

Ni sade nej, i varje fall i högerpartiet, till en obligatorisk sjukförsäkring, när jag som socialminister hade möjligheter att lägga det förslaget på riksdagens bord 1954. I valfrihetens namn sade högerpartiet, som det hette på den tiden, nej. I valfrihetens namn sade herr Bohmans företrädare som partiledare, att nog vore det väl rimligare om man gav den enskilde medborgaren möjligheten att välja. Han kanske vill köpa en schäslong i stället för att ta en obligatorisk sjukförsäkring. Jag vill minnas att jag gjorde den reflexionen vid det tillfället att en schäslong är bra att ligga på när man är sjuk, men att det är ännu bättre att ha en sjukförsäkring som ger en reguljär sjukpenning under sjukdomstiden. Men ni lärde om. Ni slutade upp att tala om valfriheten och schäslongen och har nu accepterat den obligatoriska sjukförsäkringen.

Ni sade nej till ATP som lagfäst obligatorium, och ni lärde om även på den punkten. Jag har tidigare sagt, herr talman, att vi skall glädja oss åt när syndarna sig omvänder och förbättrar, och vi tar emot botfärdiga syndare. Så herr Bohman är välkommen i sin nya ståndpunkt om det riktiga i regeringens reformpolitik, även om hans parti har stretat emot med all kraft vid varje tillfälle.

Den offentliga expansionen har fått breda ut sig, säger herr Bohman. Och herr Bohman försöker återropa mig i mina direktiv till den utredning som sysslar med kostnadsfördelningen mellan stat och kommun, där jag skulle ha accepterat herr Bohmans uppfattning om nödvändigheten av att bromsa den offentliga expansionen. Jag skall inte bestrida att jag har sagt det i direktiven, men jag vill understryka något av bakgrunden. Under 1950- och 1960-talen var den offentliga sektorn i det här landet underförsörjd i stor utsträckning. Under dessa båda årtionden har vi byggt ut sjukvården på ett sätt som man inte kunde tänka sig för 20 år sedan. Långtidsvården var ett obefintligt begrepp när jag var socialminister, även om jag besökte ett och annat bristfälligt kronikerhem. Det är en intressant iakttagelse mot bakgrunden av den utomordentliga aktivitet som landstingen har lagt i dagen när det gäller långtidsvårdens utbyggnad. Under 1960-talet genomförde vi grundskolan och hälften av den gymnasiala skolans utbyggnad. När jag började som socialminister hade vi vidare ett bostadsbyggande på 40 000 lägenheter per år. Nu är vi uppe i 100 000 lägenheter. Vi hade 1948 ett försvar, herr Bohman, som kostade

800 miljoner kronor. I dag kostar det 7 000 miljoner kronor.

Vi hade ett behov av att bygga ut den offentliga sektorn, och vi har gjort det, som jag tror, till nytta och fromma för välfärdsutvecklingen och en balanserad utveckling i vårt land. Att jag nu har sagt till de sakkunniga att man kan ta det lugnare beror på att jag har den bestämda uppfattningen att man kan slå av på ökningstakten. Vi kommer inte att öka bostadsbyggandet utöver de 100 000 lägenheterna per år. Lands-
tingen kommer att få hålla sitt sjukhusbyggande och sina investeringar ungefär på samma årliga nivå som de har nu. Vi kommer väl inte heller — i varje fall inte i någon utsträckning att tala om — att fortsätta ökningen på försvarets område, där kostnaderna, som jag redovisade, stigit från 800 miljoner år 1948 till 7 000 miljoner.

Vad jag nu säger gäller indirekt även herr Helén, men jag riktar mig i första hand till herr Bohman, eftersom denne är litet oförsiktigare när han exponerar sig och är mera aggressiv i sina angrepp mot offentlig sektor. Herr Bohman använder ett enkelt trick och säger att hela denna offentliga sektor representerar något av improduktivitet i vår utveckling. Då talar Gösta Bohman självfallet också mot bättre vetande, ty det är ju inget fel på hans förstånd.

Hur är det med våra omkring 120 000 lärare? Gör de ett improduktivt arbete när de tar hand om våra ungdomar och gör dem anpassade till de krav som dagen och framtiden ställer? Hur är det med våra läkare, sjukvårdare och hemsystrar? Gör de ett improduktivt arbete? Naturligtvis inte!

Och hur är det med poliserna? Ja, de lär enligt herr Bohman göra ett improduktivt arbete, eftersom det ju inte hjälper när man vänder sig till dem. Jag har en annan uppfattning. Jag tror att de är nödvändiga och att de gör ett produktivt arbete. På samma sätt är det med vår tullpersonal i den alltmer ökade resefrekvens som vi har i vårt land både av svenska och av utländska medborgare.

Hur är det med våra arbetsförmedlare, med våra domare och med de anställda vid olika rättsliga instanser? Visst gör de ett produktivt arbete, om nationen har anspråk på att fungera som en utvecklad nation byggd på lag och rätt, ordning och utveckling. Vi har mellan 50 000 och 60 000 fast anställda i det svenska försvaret — officerare, underofficerare och en del civilanställda. Gör de inget produktivt arbete, herr Bohman? På den punkten är ju herr Bohman sakkunnig i sin egenskap av kapten i reserven. Det finns väl en och annan som säger att de inte gör något produktivt arbete, men jag tycker ändå att man med lugnt samvete kan acceptera att de finns där de finns och avlönas av våra gemensamma tillgångar. Så länge världen ser ut som den gör är vi överens om att vi skall ha ett försvar lämpat efter våra förhållanden, och följaktligen måste vi ha folk som ombesörjer detta.

Det är inte så, herr Bohman, att vi har en offentlig sektor laddad med improduktiva människor, som äter lunch och skriver blanketter, såsom i herr Bohmans citat av författaren Sven Delblanc. Han gjorde det väl inte bara för att han tyckte det var roligt. Han tyckte väl att denna författare var ett språkrör för hans egna uppfattningar på den här punkten.

Vi måste klara kostnadsstegringen — det var ett annat inlägg från herr

Bohman. Då har han hittat på en verkligt fin formulering. Man brukar beskylla mig för att vara fabrikant av fina formuleringar, men jag erkänner mig slagen på förhand. Här säger herr Bohman ungefär så här: Man skulle nog kunna komma till rätta med denna kostnadsstegring om man angrep indexregleringen på transfereringarnas område.

Vad är det för transfereringar som herr Bohman avser? Statsministern bemötte det till en del. Det gäller de här transfereringarna från de produktiva grupperna till våra folkpensionärer. Jag skulle kunna utveckla det vidare. Det är våra transfereringar från de produktiva grupperna till våra ungdomar under utbildning. Studiemedlen är indexreglerad transferering, som herr Bohman väl känner till. Vi har en uppgörelse med jordbrukarna som innebär att de har sin kompensation via index. Det är också ett slags transferering. Vi har försvarskostnader reglerade efter index. Vi har en kommunal skatteutjämning som fungerar på det sättet, att när kommunerna höjer sin utdebitering så ökar också det statliga skatteutjämningsbidraget — en indexreglerad transferering till de fattigaste kommunerna. Skall vi angripa det, herr Bohman?

Det här är ju i klarspråk vad herr Bohman uttrycker i underliga formuleringar. Jag är rätt säker på att herr Bohman inte tar dessa konsekvenser. Jag vore nästan beredd att ta gift på att han inte gör det.

Slutligen några ord till herr Hermansson! Mervärdeskatten på matvaror bör bort därför att den skatten drabbar de små inkomsttagarna; det finns inga tekniska hinder för detta, säger herr Hermansson. Jo, det är en teknisk komplikation. Hänvisar man sedan till att det förekommer liknande förhållanden i andra länder så finns det någonting av en förklaring däri att vi är mera noggranna i detta land. Vi har större anspråk på en korrekt skatteredovisning än vad man har i många andra länder. Självfallet är det också en komplikation att börja diskutera om vad som är matvaror och vad som inte är matvaror. Det är självfallet en komplikation för handlaren att selektera ut det i sina dagsnotor vid sidan om andra ting.

Det är dock inte det väsentliga. Det väsentliga är att herr Hermansson tar av finansministern 3,7 miljarder i dagsläget och bortåt 4 miljarder tämligen snart. Ja, men det kan man ju ta igen på andra områden, säger herr Hermansson; man kan ju ta igen det på en skärpt förmögenhetsskatt. Ja, även om man dubblar förmögenhetsskatten så räcker det inte till mer än kanske 400–500 miljoner — om man över huvud taget får behålla de förmögna, om de är beredda att betala den dubbla förmögenhetsskatten utan att göra sina speciella arrangemang för att slippa undan.

Man kan ta tillbaka det genom en höjd bolagsskatt, säger herr Hermansson. Ja, vi har en 52-procentig bolagsskatt i dag — 40 procent till staten och 24 procent till kommunen varav hälften är avdragsgill. Den bolagsskatten är internationellt sett hög. Den kan också vara rätt hög; det är jag beredd att säga. Företagen är nämligen väl behandlade i andra avseenden. Jag tänker närmast på avskrivningssidan, lagervärderingssidan och investeringsfondssidan. Men där har man inte heller — något som man inser om man är medveten om hur det hela fungerar — någon möjlighet att ta ut några pengar.

Reklamskatten, säger herr Hermansson vidare, den kommer väl att ge

en liten slant. Jag hoppas kunna redovisa ett klokt och förståndigt förslag för riksdagen litet längre fram om en reklamskatt. Men det värsta är att de pengarna redan är intecknade. Om vi skall ha en press av något så när nyanserad natur i det här landet måste den politiska dagspressen ha mera pengar, och jag har inte kunnat tänka mig någon lämpligare väg än att finansiera detta med vad en eventuellt förbättrad eller utbyggd reklamskatt och annonskatt kan ge.

Vi har ränteavdragen som är för generösa, sade herr Hermansson. Det får väl herr Hermansson klara ut litet närmare, ty det går naturligtvis inte att sköta det här landet, om man skall sätta något slags tak vid 100 000 för alla ränteavdrag. Industrin, företagsamheten, allesammans, arbetar ju med lånemedel och måste ha möjligheter att i sina redovisningar göra avdrag för räntorna i vanlig ordning. Beträffande de stora hyresfastigheterna är det ju på samma sätt. Får vederbörande inte göra avdrag för sina räntekostnader, får han ju på ett eller annat sätt föra över den här kostnaden på hyresgästerna, och det är väl inte lämpligare. Jag vet inte om det hos herr Hermansson finns något slags föreställning om att man skulle begränsa det här till något speciellt avsnitt av samhällslivet, närmast villorna eller egnahemmen – eller om han över huvud taget inte har tänkt igenom alla konsekvenserna. Personligen betraktar jag den finansieringskällan som obefintlig.

Så slutade herr Hermansson med att säga: Om nu inte de här besparingarna räcker till – och jag garanterar honom att de inte i något som helst avseende kommer att göra det – så får man väl höja den statliga lånefinansieringen. Det är inget populärt besked för lånesökande kommuner, som pinade av den höjda kommunalskatten är ytterst angelägna om att få del av det sparande och den kapitalmarknad vi har. Det går inte heller ihop med våra ambitioner att vilja ge den svenska industrin en möjlighet att finansiera lånevägen när inte vinstfinansieringen räcker till.

Låt mig ta upp ytterligare en sak. Jag tror det var herr Hermansson som – när han kom in på hyresfrågorna – i förbifarten gjorde gällande att den höga räntan är en av anledningarna till de höga hyrorna i nyproduktionen. Det där är inte riktigt. Att jag tar upp saken beror helt enkelt på att jag möter resonemang så ofta, jag vet inte varför. Vi har för närvarande ett paritetslånesystem på den svenska bostadsmarknaden. De tio årgångar som ligger före 1967, då vi införde paritetslånesystemet, är beträffande sin kapitalkostnad anpassade till paritetslånesystemets regler. Det innebär i dag att man har en årlig belastning finansiellt fram till i år på 5,1 procent på kapitalkostnaden och fr. o. m. i år 5,33 procent. Det skall ju enligt reglerna dels vara täckning för den långa räntan, dels också innebära en amortering. 5,3 procent är den kapitalkostnad på vilken dagens hyresläge baserar sig, och jag tror inte att man, om man vill ta allvarligt på den här frågan, kan göra gällande att det således skulle vara någon hög ränta som är anledning till höga hyreskostnader eller att kapitalmarknadsräntan, som inte har någonting med det här att göra, skulle vara anledningen därtill. Jag är den första att erkänna att det kan bli väldigt besvärligt längre fram, när den här underbetalningen skall kompenseras med en överbetalning över framtidens långa ränta. Då kan

möjligen herr Hermansson ha anledning att kritisera bostadsfinansieringen. Men det är inte dagens problem – det kommer att bli morgondagens; det är jag helt på det klara med.

Herr talman! Som finansminister får man en benägenhet att vilja granska och försöka analysera de problemställningar som läggs fram för en. Det betyder att man aldrig får bli så särdeles imponerad av klatschiga slogans och klatschiga tal, även om de kommer från partiledarna. Jag har försökt analysera en del av de allmänna påståenden som förts fram i debatten här i dag och bedöma problemen utifrån detta mitt försök till analys. Personligen är jag rätt oskyldig om jag vid behandlingen av oppositionens förslag kommit fram till uppfattningen att det är litet som bär och mycket som brister.

Med detta, herr talman, blev det tyvärr ett något långt finansministeranförande även denna gång.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag tvingas konstatera att det inte går att ta en diskussion med finansministern om budgetgranskningen på de sex minuter som står till mitt förfogande. Det får anstå till finansdebatten.

Får jag i stället ta upp vårt förslag i höstas som finansministern återkommer till. Då var finansministern och andra socialdemokrater misslynta med att vi arbetade tillsammans. Nu är finansministern och andra socialdemokrater uppenbarligen irriterade över att vi inte har gemensamma motioner. Ni får bestämma hur ni egentligen ser på detta. Får jag för min del säga att vi i höstas gick ut med våra motioner var för sig. Det gör vi nu också.

Jag tycker att exemplet från England beträffande innehålllet inte stämde särskilt bra med vad oppositionen föreslog i höstas. Varför hade vi inte kuraget att säga nej till regeringens förslag? Vi har ju hela tiden sagt att vår utgångspunkt var att vi skulle arbeta med både generella och selektiva åtgärder. När finansministern säger att regeringens förslag var så väl avvägt att det inte tålde någonting vid sin sida, tycker jag att verkligheten har korrigerat honom. Det gick inte längre än över helgerna förrän finansministern kom och bad om mera pengar på tilläggsstat för selektiva åtgärder. Här kommer nu en framställning igen om ytterligare en halv miljard kronor för att klara det. Men trots detta ligger arbetslösheten på högre nivå än någon gång tidigare under efterkrigstiden. Det bör man ändå lägga märke till. Jag upprepar vad jag sade till statsministern. Det finns inte någon anledning för regeringen att slå sig för bröstet och säga: Se hur lagom vårt förslag var; det var onödigt av oppositionen att komma med förslag och det var bara överbud! Får jag fråga finansministern: Kan man säga att de åtgärder som vi föreslog skulle haft en prisdrivande verkan just nu? Har inte också finansministern den uppfattningen att det vore bra att ha detta lediga finanspolitiska utrymme när konjunkturen vänder?

Finansministern var uppenbarligen irriterad över vad jag sagt om de

mindre och medelstora företagen. Får jag fråga: Vill finansministern bestrida att de mindre och medelstora företagen under högkonjunktur-åren 1969 och 1970 måste skära ner sina investeringar? Vill finansministern bestrida att det var resultatet av den hårda kreditpolitik som då fördes? Vill finansministern bestrida att de mindre företagen har svårare att ordna sina kreditfrågor än de större företagen har? Vill finansministern bestrida att t. ex. konjunkturmedelsavsättningar är förbehållna aktiebolag och ekonomiska föreningar? De företag – och det är väldigt många av de mindre företagen – som i juridiskt avseende inte är organiserade på det sättet har inte denna möjlighet. Vill finansministern bestrida att när det gäller de verkligt små företagen är det en uppörande skillnad i beskattningen av de enskilda människorna? Jag talar här om den faktiska sambeskattningen. Vill finansministern bestrida att det förhåller sig så att om två makar gemensamt tjänar 40 000 kronor i ett eget företag skattar de 3 000 kronor mer än om de hade tjänat 20 000 kronor var såsom anställda hos någon annan? Det är detta som ligger bakom mitt påstående att den mindre företagsamhetens intressen inte har tillgodosetts i samma utsträckning som den större företagsamhetens.

Finansministern kom över på ett intressant resonemang om det riskvilliga kapitalet och hänvisade till affärsbankerna. Men är det egentligen den typen av krediter vi tänker på? Det rådde ju stor enighet i riksdagen om att inrätta investeringsbanken för att den skulle ta risker som affärsbankerna enligt banklagen inte kan ta. Nu anser många att det är otillräckligt. LO har kastat fram förslaget att man skulle få riskvilligt kapital via AP-fonderna. För egen del vill jag säga: Diskutera gärna formerna härför och låt oss få förslag om hur det skulle gå till! Men nog är väl det primära riskkapitalet av typen egenkapital i företagen man tänker på.

Herr HELEN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern hoppades att åtminstone partiledarna läste finansplanen. Det gör vi – jag har den med mig här, och om jag hinner skall jag läsa upp några rader ur den. När jag läste den första gången slog det mig att det var ett ganska förnuftigt resonemang som fördes. Vi kunde läsa om 1971 och i beskrivningen nära nog ord för ord känna igen vad vi hade sagt från oppositionen om det året. Nu i efterhand erkänner finansministern – i finansplanen och även här i kväll – att 1971 var ett dystert år, och den beskrivning som vi gav som bakgrund för våra förslag till stimulansåtgärder har han verifierat. Jag tyckte visserligen att det i finansplanen fanns en del underliga formuleringar av typen att utvecklingen blir uppåtriktad redan våren 1972, men bortsett från det verkade det hela så resonabelt att jag tänkte att man kanske kunde inskränka sig till att lyckönska finansministern och oss alla till att det ända tills för några dagar sedan, när det började snöa, hade varit en ovanligt mild och torr vinter som gjort att byggnads- och anläggningsarbetena hade hållits bra i gång. Och så hade arbetstidsförkortningen inträffat, den största under efterkrigstiden, just i fas med sysselsättningsläget.

Men när man i kväll hör finansministern bubbla fram sin skrytvals går

det inte att vara så snäll som man hade tänkt sig. Det är många som tycker, när de hör finansministern: Det var som sjutton vad herr Sträng har hunnit med under sina sjutton år! När herr Sträng kommer fram till dagsläget måste han emellertid röra sig med en rad bortförklaringar. Mot dessa bortförklaringar står det faktum att vi trots den ända tills för några dagar sedan osedvanligt milda och torra vintern och trots den väldiga arbetstidsförkortningen har en mycket hög arbetslöshet och att vi, som herr Fälldin så riktigt påpekade, bara för några dagar sedan fick en ny begäran från AMS om ytterligare 500 miljoner kronor för beredskapsarbeten utöver vad som tidigare var planerat. Verkligheten ser alltså annorlunda ut än den skildring som herr Sträng gav. Att herr Sträng själv söker efter ljuspunkter är naturligtvis lättförklarligt. Och ingen skulle vara belåtnare än vi om det verkligen vore så, att arbetslösheten småningom började sjunka. Men man kan inte göra som regeringen: vara nöjd med att bara hjälpa dem som redan är arbetslösa och säga att det är bra med de selektiva insatserna. För att förebygga arbetslösheten krävs det generella insatser, och vi beklagar att regeringen inte ville inse det under hösten.

Den här skuggdebatten som finansministern nu, och tidigare statsministern, har fört om varför vi inte upprepar våra förslag är det ju inte värt mödan att gå in på. Finansministern vet mycket väl att sådana åtgärder skall passas in tidsmässigt så att de slår rätt och så att man, som herr Fälldin sade, kan ha det rätta finanspolitiska utrymmet när konjunkturen börjar vända igen.

Några av finansministerns siffror var faktiskt ganska lösa i köttet. De siffror som finansministern tog fram om investeringsökningarna på senare år kommer ju i en helt annan dager om man gör som finansministern själv brukar förorda: Ta en längre tidsperiod, ryck inte loss en siffra för en kort period! Ta perioden 1966–1971 och vad visar sig? Jo, att investeringsökningarna inte är mer än 1,8 procent i industrin i genomsnitt per år under den tiden. Det är väl verkligen ingenting att skryta med, internationellt sett.

Det var också häpnadsväckande att man i den politiska debatten inte skulle kunna göra en uppdelning mellan den mindre och medelstora industrin å ena sidan och den stora å den andra. Just i finansplanen på s. 161 delar man upp industrin efter denna linje och påpekar att särskilt de medelstora företagen med mellan 50 och 200 anställda tycks ha minskat sina investeringar betydligt. Så nog fanns det grund för det resonemanget, som finansministern helt bestred.

Man måste kunna föra konjunkturpolitik efter hela linjen. Finansministern tycks mena att det bara går att reglera konjunkturen med utgifter, men det går också att sätta fart på efterfrågan genom att reglera inkomsterna. Och det var den enkla innebörden i vår meningsskiljaktighet i höstas. Det finns en teoretisk grundval för den här politiken som vi har rekommenderat i en nyligen utkommen bok av Erik Lundberg, där en rad experter i flera intressanta uppsatser just med utgångspunkt i förra årets efterfrågan visar upp hur man kan reglera med förändringar i utgiftsskatten.

Så till sist, herr talman, bara ett par ord om herr Strängs märkliga

evangelium om makt och maktfördelning. Det är klart att den som anses som Sveriges mäktigaste man har litet svårt att sätta sig in i att det finns andra människor som kan tycka att makten är för centralt placerad. Visst känns det svårt att säga någonting hårt åt herr Sträng, som är ett sådant bubblande charmtroll när han står här och vänder ut och in på utländska ord, men i själva verket är det ett ganska allvarligt problem att inte herr Sträng inser att det är fråga om ett läge där människorna vill ha det annorlunda än nu med makten så hårt centralstyrd till en socialdemokratisk regering och en mäktig finansminister. Det är inte bara fråga om blanketter – på den punkten blev väl herr Sträng litet vilseledd – utan det är fråga om människors känsla av att få vara med och bestämma i sin egen värld. Landsting och kommuner, människor på arbetsplatserna – alla har de rätt till och alla kräver de mera av medbestämmande. Herr Sträng tycker så illa om de unga författarnas sätt att uttrycka det här, men herr Sträng läste väl på sin tid Oljelunds "Kranholm tar makten"? Det är ett tänkvärt exempel. Det gick illa för Kranholm. Det kanske det tyvärr gör för herr Sträng också.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag hoppas att jag inte gör det svårt för finansministern i regeringen om jag säger att det obestriddigen är trevligt att lyssna på honom och debattera med honom. Vi har visserligen olika uppfattningar, men vi talar ofta om samma saker och vi vet ungefär var meningarna bryter sig. Nu gäller det här berömmet framför allt första delen av finansministerns anförande. Sedan blev han ju litet mer burlesk, men inte desto mindre lika roande som alltid.

Låt mig först rätta till ett missförstånd. Jag talade i dag om ägandets tillfredsställelse, om den trygghet som enskilt ägande ger i motsats till kollektivt ägande. Jag sade att jag liksom svenska folket, som äger SJ och LKAB, inte fördenskull känner särskild "delaktighet" i de här företagen. Vi känner oss inte som delägare – det var det jag sade, herr finansminister. Att vi har intresse av att SJ och LKAB går bra är en helt annan sak.

Sedan gick finansministern, liksom herr Palme i dag, tillbaka till 1930-talet, 1940-talet och 1950-talet och gav en missvisande skildring av den politik som vi har drivit. Ledmotivet för herr Sträng var att högern, som det hette, har lärt om med tiden, och det är ju bra att vi tydligen är läraktiga. Är det då inga andra som har lärt om? Har inte socialdemokraterna lärt om, har inte finansministern lärt om? Läs direktiven till den kommunala skatteutredningen, läs finansplanen för förrförra året, förra året och i år! Det framgår alldeles klart av de varningar som finansministern uttalar för framtiden att även socialdemokraterna nu har lärt om, att även socialdemokraterna begriper att man måste hushålla med resurserna, att det inte i längden går att öka den offentliga sektorn på det sätt man har gjort.

Icke desto mindre berömde sig finansministern för en stund sedan av att den enskilda konsumtionsökningen nästa år blir ungefär 4 procent. Ja, vad består den av? Minskat sparande med 1,4 procent, och resten är transfereringar och bidrag. Det är förstås inget fel att man för över

inkomster och bidrag till dem som har det besvärligt. Men nog skulle man i alla fall i detta "rika" land kunna begära att de enskilda arbetstagarna skulle få behålla någon del i genomsnitt av det de arbetar ihop. Men det får de inte.

Skattesänkningarna skulle enligt det förslag som oppositionen har lagt fram kosta miljarder kronor, påstod herr Sträng. Det är fel. För nästa budgetår, herr finansminister, kostar vårt förslag – om man nu skall tala om "kostar" – omkring 300 miljoner kronor. Jag vill fråga: När kommer finansministern att sänka skatterna? Får vi inget skattesänkingsförslag nästa år? Det vore intressant att få ett uttalande från herr Sträng om den saken, eftersom statsrådet Löfberg häromdagen stod uppe i Boden och talade om att nästa år måste nog regeringen sänka skatterna. Om han inte var fel citerad. Vi blir tydligen felciterade här och var i tidningarna nu för tiden.

Jag tycker inte att finansministern skall ta i fullt så hårt när herr finansministern ironiserar över de skattesänkningar som vi behöver i detta land. Det blir då svårare att byta skinn den dag finansministern – förmodligen nästa år – lägger fram ett eget förslag för att minska skatten för dem som har det besvärligt.

När man befinner sig i ett läge där barnfamiljer med en inkomst mellan 30 000 och 45 000 kronor inte kan genom ökat arbete förbättra sin standard därför att marginalskatterna, prisstegringarna och bortfall av sociala bidrag lägger beslag på allt som de förtjänar mer, då är det någonting som är galet. Vad man än må säga om finansminister Gunnar Sträng – och jag har berömt honom i dag – sund och klok är finansministern, och innerst inne vet finansministern att det inte går, att det är helt uteslutet att fortsätta på det här sättet.

Central maktkoncentration, ja, det har vi i dagens samhälle. Det gamla bondesamhället, som stod still, hägrar kanske fortfarande för många, men vi kan aldrig komma tillbaka dit. Vi möter en rad nya problem i vårt samhälle. Det reses nya krav på samhället från alla håll – även från vårt håll. Detta gör att vi måste "bevaka" samhället. Vi måste ha förmåga att bedöma vad som är viktigt, vad som samhället absolut måste ta på sig och vad som kan föras över till de enskilda för att bryta den cirkel som vi är inne i.

Vad har moderata samlingspartiet då gjort? Vi har sagt: Eftersom det inte går att fortsätta på det här sättet – det har finansministern i varje fall indirekt medgivit, och det har herr statsministern också indirekt erkänt – så måste man undersöka vad man kan åstadkomma. Vi har föreslagit att partierna tillsammans skulle sätta sig ned för att se vilka uppgifter som vi skulle delegera, decentralisera och föra över på den enskilde. Om vi är ense om att vi nu har slagit huvudet i taket och att vi behöver decentralisera, varför vill inte socialdemokraterna vara med och undersöka vad vi kan åstadkomma för att bryta utvecklingen? Varför slår man bakut? Varför vägrar man att vara med, att göra någonting? Vi vet att det är nödvändigt att nu försöka göra en annan gränsdragning mellan den enskilda och den offentliga sektorn. För de enskilda arbetstagarnas skull, för barnfamiljernas skull, för pensionärernas skull, vilkas grundtrygghet vi måste slå vakt om – den skall inte få förtäras av

penningförsämringar. Vi kan inte gå på längre. Och när mitt parti då begär att man skall sätta sig ner och tillsammans undersöka var gränsen skall dras, då vägrar socialdemokraterna. Varför?

Herr HERMANSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern gjorde ett erkännande i debatten som jag tycker var bra. Han sade att vi har för hög arbetslöshet just nu. Jag instämmer. Men då måste man ju också göra mera för att bringa ner arbetslösheten, och för att kunna göra det på ett riktigt sätt måste man ha klart för sig vad arbetslösheten beror på.

Herr Sträng nämnde bara två orsaker till den höga arbetslösheten. Det var den långt utdragna avtalsrörelsen förra året, och det var den egendomliga ökningen av sparandet bland konsumenterna, dvs. att de tyckte att priserna steg så kraftigt förra året att de föredrog att något uppskjuta sina inköp. Men jag tror att herr Sträng inte har nämnt de avgörande orsakerna till arbetslösheten och den ekonomiska krisen.

Vi har delvis att göra med en kapitalistisk kris av normalt slag. Vi har att göra med följder av den regionala krisen. Vi har att göra med följder av företagets politik – de har investerat mycket i nya maskiner, men de har inte gjort tillräckligt med nyinvesteringar för att skapa nya arbetstillfällen. Vi har vidare att göra med följder av regeringens politik som mycket länge under förra året var felaktig. Vi har också att göra med verkningarna av kommunernas politik och nedskärningen av bostadsbyggandet.

Jag tror att man måste erkänna detta för att kunna se vilka åtgärder man skall sätta in när det gäller att bota arbetslösheten, därför att där måste man gå betydligt längre och ställa upp den målsättningen, att det enda man kan acceptera är ingen arbetslöshet alls.

Finansministern ansåg att det måste vara uttryck för en betydande känsla av lättsinne om man skulle bjuda över på den budget som regeringen lagt fram. Men jag tror inte man behöver vara så förfärligt lättsinnig för att tycka att det borde finnas utrymme för nya utgifter som var något större än de 0,7 procent av statsbudgeten som regeringen i år föreslår. Jag erkänner villigt att de här 0,7 procenten i ökning är betydligt mera än 1 promille av statsbudgeten som herr Helén vill ändra på. Det är en väldig skillnad mellan regeringens och folkpartiets återhållsamhet i det här avseendet. Men det är ändå, tycker jag, otillräckligt. Och man behöver inte vara särskilt lyhörd för vad som behöver göras på olika områden – när det gäller arbetsmiljön, när det gäller en sänkning av pensionsåldern och när det gäller andra viktiga reformer – för att vilja ställa större krav.

Då frågar finansministern alldeles riktigt: Vilka skatter skall höjas – hur skall man klara finansieringen? Och han menar att det förslag som vi har fört fram om att ta bort moms på maten går inte att genomföra – det finns tekniska hinder. Jag tror det är bättre att säga svårigheter, för sådana finns säkerligen, men de kan övervinnas. Det avgörande är dock naturligtvis, framhåller finansministern, hur man skall skaffa in pengar till statskassan för att täcka bortfallet.

Vi har konkret föreslagit skattehöjningar på olika poster som

tillsammans ger 2,5 miljarder kronor. Nu menar finansministern att här finns över huvud taget ingenting att ta, och jag förstår att han måste inta den positionen, för om finansministern skulle erkänna att våra förslag var riktiga, så vore det ju detsamma som att säga att finansministern har skött sitt ämbete dåligt.

Förmögenhetsskatten kan man inte höja, menar finansministern. Vi tror däremot att det går bra att ta in ytterligare 300 miljoner kronor i årlig förmögenhetsskatt, och det handlar ändå inte om konfiskation eller någonting som närmar sig detta. Vi anser att det går att höja arv- och gåvoskatten med 50 procent, vilket inbringar 135 miljoner kronor om året. Vi anser att en höjning av bolagsskatten är möjlig. Jag vill erinra finansministern om att vi tidigare har haft en lika hög statlig bolagsskatt, 50 procent, som vi nu föreslår att man skall ha. Det var möjligt då, under ett antal år. Varför skulle det vara helt omöjligt att ta ut samma procent som finansministern själv var med om att ta ut tidigare? Det inbringar 360 miljoner kronor om året.

Vi menar också att man skall gå tillbaka till de avskrivningsregler som gällde innan riksdagen 1969 beslöt om betydande lättnader för rörelser och hyresfastigheter. Det inbringar 190 miljoner kronor. Vi menar också att man skall slopa det nuvarande taket för folkpensionsavgiften och i fortsättningen ta ut de 5 procenten över hela linjen. Det inbringar mycket pengar till statskassan. Visserligen innebär det en höjd belastning på de stora inkomsttagarna, men vi anser att den är rimlig. Enligt beräkningarna skulle detta ge 925 miljoner kronor ytterligare till statskassan.

Finansministern säger att begränsning av avdragsrätten för skuldräntor är omöjlig, därför att den drabbar företagen. Vi har gjort beräkningar som visar att en sådan begränsning vid 125 000 kronor skulle ge ett inkomstillskott på 600 miljoner – på enskilda skulder. Företagsskulder är inte medräknade.

Vi tror alltså att dessa förslag är möjliga att genomföra och att finansministern bör fundera på dem. Annars gör andra människor det.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Jag skall – självfallet ytterst kort – bemöta de senaste inläggen.

Till herr Hermansson vill jag säga att den här för höga arbetslösheten har flera orsaker. Vi får senare en ny ekonomisk debatt, och jag utgår från att jag då får tillfälle att utveckla den texten litet mera. Jag tyckte inte att jag hade behov att dra hela den argumenteringen nu. Jag har gjort det tidigare och kommer väl att göra det också framöver. Men ytterst bottnar naturligtvis den höga arbetslösheten i den allmänna konjunkturdämpning som vi har levt i under 1971 och som i viss utsträckning har följt med under de sista månaderna – och dessutom i den specifika säsongsmässiga nedgången i sysselsättningen.

Sedan tror jag för min del att anledningen till det höga sparandet 1971 – det går tillbaka till mera normala banor nu under 1972 – inte var prishöjningarna i och för sig, utan anledningen var helt enkelt att människorna var rädda för en konflikt och visste att man behövde

sparade slantar för att dryga ut ett relativt blygsamt konfliktunderstöd.

Vidare måste jag än en gång understryka att jag betraktar herr Hermanssons här presenterade supplerande inkomster som i allt väsentligt optiska. På papperet kan man räkna fram dem, men i praktiken kommer det inte att hålla.

Vidare vill jag säga till herr Fälldin att jag självfallet inte är missnöjd med att den ståtliga borgerliga alliansen fick något av en dagsländas korta levnad. Jag har vant mig vid – i varje fall under de senaste 15 åren; jag vill minnas att det var 1957 som centerpartiet lämnade regeringen – att vi har tre borgerliga partier som vart och ett fäktar med sina svärd och argumenterar för sin linje. Allt återgår nu till det gamla, och jag har trivts ganska bra med det. Dessa senaste 15 år när ni har uppträtt på detta sätt har ju inte heller varit några dåliga år – med ett enda undantag, nämligen 1971. I övrigt har hela 1960-talet varit ett utomordentligt framgångsrikt decennium.

Vi vill arbeta med både generella och selektiva åtgärder, säger herr Fälldin. Ja, men när man adderar era selektiva och generella åtgärder kommer man in i en finansiell utveckling som vi med tanke på framtiden inte kan stå till svars med. Jag tillät mig säga att jag skulle ha respekterat er om ni hade avisat regeringsförslaget och sagt: Vårt förslag är bättre; det kostar 4 miljarder – regeringsförslaget kostar 5. Likaså om ni hade ökat på ert generella förslag till 5 miljarder så att det varit likvärdigt med regeringsförslaget. Då hade ni visat kurage. Nu tog ni först regeringsförslaget och lade sedan ert förslag ovanpå, medvetna om att ekonomin inte tålde detta, och det är det jag har velat brännmärka; det är sannerligen ingenting att yvas över.

Men, säger herr Fälldin – och det har också sagts tidigare – finansministern hade ju kunnat få ett finanspolitiskt utrymme, om han genomfört vårt förslag vid sidan av de selektiva åtgärderna. Bakom detta måste ligga den förunderliga tanken att om man hade sänkt momsen, så skulle alla priser snällt och beskedligt ögonblickligen ha följt med ner, och sedan hade man kunnat höja momsen igen och priserna skulle ha gått tillbaka till det gamla läget. Det är för bra för att vara sant. Den sänkta momsen skulle inte ha slagit igenom i sänkta priser. Skulle man sedan ha tagit tillbaka inkomsterna, hade man fått en extra prisstegring, med allt vad det hade inneburit – det är den nakna sanningen.

Herr Fälldin förvånade mig ytterligare när han sade att det riskvilliga kapitalet – det är möjligt att jag missuppfattade honom på denna punkt – i allt väsentligt är det egna kapitalet. När ni talat om att man skall hjälpa företagsamheten till riskvilligt kapital, har jag hela tiden levt i föreställningen att man skulle göra det på lånebasis. Jag är därför något konfunderad. Menar man att staten skall gå in och förse företagen med eget kapital i form av subventioner och inte i form av lån? Hela den debatt vi fört om det riskvilliga kapitalet har ju gällt möjligheterna att skaffa företagen kapital i form av lån. Vi har blivit medvetna om att en del kanske inte kan betala tillbaka sitt lån; det är den risk som är förbunden med detta.

Det är tämligen meningslöst, menar jag, att sätta rubriker på varandra i termer som anger i vad mån man bubblar och i vad mån man ser ut som

ett troll. Jag har ingen tanke på att ställa upp i någon skönhetstävling, och jag tror nog att herr Helén skulle akta sig för det också, om jag skall försöka vara objektiv. Vi kanske kan hoppa över det.

Vi har fått, säger herr Helén, en framställning från AMS om ytterligare 500 miljoner. Då räckte ju inte regeringens tidigare stimulans! Ja, vi skall titta på den här framställningen som på alla andra framställningar. Men skillnaden är att så länge man arbetar med den selektiva metoden har man garantier för att pengarna går till arbetsmöjligheter. Det är den garantin man inte har om man vidtar generella åtgärder. Skall man bre ut pengar till dem som behöver öka sin konsumtion och till dem som inte behöver öka sin konsumtion, skall man lämna ut pengar till företag som inte vill investera utan bara ökar på sitt bankkonto? Det gör man om man väljer den generella linjen. Lämnar vi mera pengar till AMS, så blir det ju arbete för dem – det är det som är den stora skillnaden.

Det var rätt länge sedan jag läste "Kranholm tar makten", men om jag inte alldeles missminner mig gjorde han en hel del innan det slutade med katastrof för honom. Med ledning av den här moraliska sedeläran skall jag försöka att dra mig tillbaka innan det slutar med katastrof för mig.

Herr Bohman gjorde den alldeles reservationslösa deklARATIONEN att han har intresse av att de statliga företagen går bra. Det är tacknämligt att få den deklARATIONEN. Jag tror herr Bohman på hans ord. Följaktligen bör vi slippa en hel del av den kverulans som i varje fall herr Bohmans närmaste man gärna kostat på sig i sina omdömen om de statliga företagen och deras verksamhet. Debatten kan bli litet lugnare och mera balanserad med herr Bohmans riktiga inställning; jag hoppas den smittar av sig i hans parti.

Den skattesänkning som herr Bohman beställer kostar inga 3 000 miljoner; den kostar bara 300 miljoner – första året, säger herr Bohman. Men de beställningar vi har lagt ut och de garantier vi har givit – jag tänker på våra åtaganden när det gäller folkpensionärer, ungdom under utbildning, försvar, kommunal skatteutjämning och vägväsendets utbyggnad – medför kostnadsposter som räcker så långt vi kan tänka oss inom rimlig tid framöver och då blir summan 3 000 miljoner. Skall man sätta in de av er beställda åtgärderna i form av indexreglering, justering av marginalsatser och andra ting går det inte ihop med mindre än att man anvisar pengar. Och det är det som är skillnaden mellan herr Bohman och mig; herr Bohman lägger fram skatteförslag och skattesänkingsförslag utan att anvisa pengar. I den mån jag har en chans att lägga fram ett skattesänkingsförslag garanterar jag herr Bohman att jag också kommer att skicka med anvisningar på hur det skall betalas.

Herr FÄLLDIN (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag godkänner inte finansministerns beskrivning av vad oppositionens förslag skulle kosta. 4 miljarder kronor kan finansministern inte komma fram till med mindre än att han räknar med att konjunkturen är sådan att vi skall behöva ligga kvar med dessa åtgärder i mer än ett helt år. Och vi hoppas väl allesammans att det inte skall vara nödvändigt, för om räkningarna på de selektiva åtgärderna kommer så tätt blir det hipp som happ när det gäller den totala kostnaden. Det är väl

ändå ofrånkomligt att de prisökningar som nu av olika anledningar tvingar sig fram inte hade varit lika väl motiverade om några kostnadsposter hade försvunnit; det lär man inte komma ifrån. Det måste rimligen fungera på det viset, i synnerhet om prisövervakningen skall bli så effektiv som regeringen har förklarat och som vi hoppas.

Diskussionen om det riskvilliga kapitalet får vi kanske föra vid ett senare tillfälle, och det är väl klart att många av dessa åtgärder vidtas med hjälp av rena lånemedel. Vad jag framför allt opponerade mig mot var att finansministern begränsade sig till affärsbankskrediter; vi har ju varit ense om att de bankerna med hänsyn till begränsningar i lagstiftningen inte kan ta alla slag av risker, och därför införde man t. ex. investeringsbanken, som skulle ta risker ovanför affärsbankernas. Jag försökte visa att man gick ytterligare ett steg. Men får jag påminna om att vi i en motion uttryckt ett önskemål att man bör försöka finna former för att ersätta det egenkapital som försvinner vid exempelvis generationsväxlingar i de mindre företagen; men ersättningen av detta arbetande kapital skall inte ha lånets karaktär.

Det är klart att man direkt kan styra de selektiva åtgärderna, men jag sade i mitt huvudanförande tidigare i dag att den styrningen tyvärr inte har haft den positiva betydelse för den regionala balansen som vi hade kunnat hoppas på. Därför har jag uttryckt önskemålet att man, när man nu går vidare med selektiva åtgärder, skall ta mer hänsyn till den regionala balansen.

Till sist vill jag bara notera att finansministern inte hade någon invändning mot de punkter jag räknade upp, som utgör skäl för mig att hävda att den mindre och medelstora företagsamheten icke har blivit tillgodosedd på samma sätt som storföretagsamheten här i landet.

Herr HELÉN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Finansministern brukar vara noga med att man skall läsa innantill i texterna och själv också göra det. Därför är det märkligt att finansministern, som väl ändå studerade reservationen till finansutskottets betänkande i höstas, inte kommer ihåg att det där klart sades ut att man får förverkliga de selektiva åtgärderna i den utsträckning de behövs. Det var alltså inte fråga om att bara lägga oppositionens generella stimulansåtgärder ovanpå regeringens, utan vi ville lägga grunden med de generella stimulansåtgärderna och utnyttja de selektiva i all den utsträckning som behövdes för att klara arbetslösheten. Våra åtgärder skiljer sig från regeringens på det sättet att vi ville ta ett rejält tag för att undvika arbetslöshet och ge industriinvesteringarna en knuff. Men då sade regeringsmajoriteten nej.

Sedan är det väl litet av en oförskämdhet mot handeln även nu i efterskott att säga, att prissänkningarna inte skulle ha slagit igenom, om det hade blivit en momssänkning.

Huvudintrycket av detta kvällspass blir att även finansministern försöker slingra sig hit och dit på samma sätt och med i stort sett samma argument som statsministern. Det kan ju vara intressant att vi får veta huru valsen nu skall dras ute i landet. Men vad regeringen inte kommer ifrån är huvudintrycket, att man har misslyckats att nå de egna målen.

Man har alltid velat framställa just det socialdemokratiska partiet som garanten för full sysselsättning. Det skedde senast i 1970 års valrörelse, och sedan har vi gång på gång fått höra att bara socialdemokratin klarar sysselsättningen. Så är det alltså inte. Den ekonomiska politiken har under 1971 visat sig vara ett fiasko. Det är detta många löntagare i dag får äta upp.

Finansministern blev litet sur över det som var menat som en artighet, nämligen att jag kallade honom ett charmtroll. Det var verkligen inte på något sätt menat som en karakteristik av våra rent yttre utscenden utan som en karakteristik av finansministern som personlighet.

Det är litet av den tragik som fanns i Kranholms fall, att Sveriges mäktigaste man inte inser att det är ett problem med en så stor maktkoncentration till den socialdemokratiska regeringen och till finansministern som vi har. Men finansministern tröstar sig med att Kranholm minsann utträttade en hel del, innan katastrofen kom. Civilministern, som har haft den levande förebilden i sin egen hemstad, kan ju fråga sig: Varför var det nödvändigt för Kranholm att hålla undan en rimlig makt från andra för att utträtta vad han skulle? Men herr Sträng är tydligen helt nöjd, och det testamente han ger till socialdemokratin inför sin nu annonserade avgång är: Efter mig syndafloden.

Herr BOHMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Klockan är mycket, och finansministern sade inte mycket. Jag avstår från replikrätten.

Herr finansministern STRÄNG:

Herr talman! Det var ett sällsynt fint föredöme vi fick från herr Bohman. Jag skall försöka leva upp till det. Låt mig då säga beträffande anspelningarna på och liknelserna med Eskilstunas Kranholm att läget för det gamla landet inte är så illa, herr Helén, att herr Helén behöver diskutera min avgång med utgångspunkt i det inlägg som jag senast gjorde.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till morgondagens sammanträde.

§ 2 Kammaren åtskildes kl. 23.34.

In fidem

BENGT LAMBE

/Solveig Gemert